

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI

Koekaivauksia ja kartoitusta
Vt-3 moottoritielinjalla
Parola - Iittala 1992
E.-L. ja H.-P. Schulz

SISÄLTÖ:

JOHDANTO	2
HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 3	4
Arkisrotiedot	4
Sijainti ja topografia	5
Tutkimusmenetelmät	5
Koeoja	7
Kairaus ja pintapoiminta	9
Löytölista	10
HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 4	11
Arkistotiedot	11
Sijainti ja topografia	12
Tutkimusmenetelmät ja havainnot	12
Löytölista	13
HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 5	14
Arkistotiedot	14
Sijainti ja topografia	15
Tutkimusmenetelmät	15
Polttokenttäkalmisto	16
Löytölista	17
Röykkiöt	18
YHTEENVETO	19
KARTTALUETTELO	21
NEGATIIVILUETTELO	22
DIAPOSITIIVILUETTELO	24
KARTAT	26 - 39
KUVATAULUT	40 - 47

JOHDANTO

Valtatie 3:n muuttaminen moottoritieksi Hämeenlinnan ja Kuljun välillä on suunnitteilla. Sirkka-Liisa Seppälä inventoi keväällä 1991 tieosuuden Parola - Iittala sekä siihen kuuluvat paikallisten parantamiset ja liittymät. Hattulan Ihalemmin kylän Torttolanmäen itärinteellä hän havaitsi merkkejä asuinpaikasta kohdassa, johon Vt 3-moottoritielinjaan liittyvä Ihalemmin paikallistien parantaminen päättyy. Lähistöllä sijatsevat kuppikivet Torttolanmäki 1 ja Torttolanmäki 2. Museovirasto piti paikallistien linjauksen tarkempaa tutkimista tarpeellisena. Lisäksi Tielaitoksen Hämeen tiepiirin Iittalan Vt 3-projektitoimisto ja Hämeenlinnan tiemestariپیiri toivoivat Torttolanmäen laen ja länsirinteen yläosan tarkastamista. Ihalemmin paikallistien moottoritiehankkeeseen kuuluva parannus päättyy Torttolanmäen itärinteellä ja tiemestariپیirin toteuttama parannus Torttolanmäen länsirinteellä. Uusimatonta tieosuutta jää noin 200 m, ja on todennäköistä, että tie tullaan parantamaan myös tältä matkalta. Lisäksi tiemestariپیiri toivoi tarkastusta ja seurantaa paikallistien parantamisen loppuosuudella Ali-Uotilan talon kohdalla.

Koekaivauksella oli tarkoitus tutkia tien alle jäävää mahdollisen asuinpaikan osaa, selvittää asuinpaikan laajuus ja kunto. Torttolanmäen laella ja länsirinteellä piti selvittää mahdollista myöhempää tutkimustarvetta sillä osuudella, jolta vielä puuttuu lopullinen parannussuunnitelma. Tässä yhteydessä löydettiin Torttolanmäen länsirinteeltä rautakautinen asuinpaikka ja polttokenttäkalmisto sekä kiven ja maansekaisia rökkiöitä.

Tielaitoksen Hämeen tiepiiri myönsi arkeologisiin tutkimuksiin tieosalla Hämeenlinna - Iittala 340 000 mk, josta summasta osa käytettiin koekaivauksiin Kalvolan Iittalassa ja Heinussa (kaiv.kert. erikseen). Tiepiirin Vt-3 projektitoimisto antoi lisäksi työryhmän käyttöön aina tarvittaessa kaivinkoneen kuljettajineen, taukotuvat, WC:t, puupaalut ja työkaluja. Projektitoimisto huolehti myös kaluston siirroista sovitun aikataulun mukaisesti.

Tutkimuksia Hattulan Ihalemmin kylässä johtivat 1. - 31.7.1992 välisenä aikana FM Eeva-Liisa Schulz ja MA Hans-Peter Schulz, tutkimusavustajana toimi HuK Esa Mikkola. Kaivajia oli 12, joista 2 oli palkattu velvoitetyöllistämisvaroin, muista suurin osa oli arkeologian opiskelijoita Turusta ja Helsingistä.

FT Terttu Lempiäinen Turun yliopistosta on tutkinut paikalta otettuja makrofossiilinäytteitä. Hänen avukseen palkattiin kahdeksi viikoksi tutkimusavustaja Johanna Onnela näytteiden mekaaniseen poimintaan (sis. myös Kalvolan Iittalan näytteet). Metalliesineet on konservoinut FK Päivi Pykälä-aho. Radiohiiliajoitus (2000 mk) on tehty Helsingin yliopiston ajoituslaboratoriossa.

Ihalempi on yksi vanhimmista kylistä Hattulassa ja Lehijärven rantakylistä vanhin (varh. kirjall. maininta 1411). Sen toista kymmentä rautakautista muinaisjäännöstä muodostavat kokonaisuuden, joka sisältää muinaisen asutusyksikön kaikki ainekset. Lehijärvi oli hallintopitäjä viimeistään 1400-luvun puolessa välissä, ja siellä pidettiin käräjiä jo ainakin edellisen vuosisadan alussa. Lehijärvellä oli lisäksi Hattulan kappeli (tod.näk. jo 1405), joka sijaitsi Ihalemmin kylässä. Ihalemmin kantatilat mainitaan jo 1540-luvulla. Keskiajalta niistä tunnetaan nimeltä neljä, mutta mahdollisesti taloja oli silloinkin 10, 1500-luvun puolivälissä Kerälä ja Kalkkonen muodostivat omat kylänsä.

Lehijärven itäpuolitse kiertävä tie erkani Hiiden tiestä Lehijärven eteläpäässä ja yhtyi siihen järven länsipään tuntumassa jo 1650 piirretyllä kartalla. Tie kulkee samanlaisena ainakin Kerälän ja Ihalemmin kylien välillä myös noin sata vuotta myöhemmin piirretyillä kartoilla. Vanhojen karttojen mukaan nykyinen paikallistie näyttäisi noudattelevan vanhaa tietä Torttolanmäellä.

(Jyri Saukkonen 1985, Hattulan inventointi. Kanta-Hämeen muinaisjäännökset 1988. Eero Mäntylä 1976, Hattulan historia. Hämeenlinna. Seppo Suvanto 1992, Ruotsin vallan aika. Kalvolan historia I. Hämeenlinna. Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805.)

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 3

Kivi- ja rautakautinen asuinpaikka ja muinaispeltoalue

Arkistotiedot

Kunta: Hattula 082
Kylä: Ihalempi 405

Tila 1: Ali-Uotila 1:22
Kiinteistötunnus: 08240500010022
Maanomistaja: Antti Mattilan perikunta
Irja Mattila
Torikatu 15 A 25
13130 Hämeenlinna

Maanvuokraaja: Antti Savola
Ihalempi
13720 Parola

Tila 2: Ihaniemi 9:28
Kiinteistötunnus: 08240500090028
Maanomistaja: Erkki Suomaa
Ihalempi
13720 Parola

Peruskartta 2132 04 LETEENSUO, 1986
Koordinaatit: x = 6772 36 - 6772 47
y = 2517 22 - 2517 41
z = n. 87 - 95

Aikaisemmat tutkimukset: inv. S.-L. Seppälä 1991
Aikaisemmat löydöt: KM 26379:1-2

Vuoden 1992 löydöt: KM 27723:1-531
Diar: 16.2.1993

Sijainti ja topografia

Kartat s:t 26-28, kuvat s:t 40-41, diat 26255 - 26258

Asuinpaikka ja muinaispeltoalue sijaitsevat Hattulan kunnan Ihalemmin kylässä Torttolanmäki nimisen mäen itärinteellä peltoaukealla nykyisen Ihalemmin paikallistien molemmin puolin. Löytöalue ulottuu lähelle rinteiden alla virtaavaa puroa, joka laskee noin puolen kilometrin päässä olevaan Lehijärveen. Puro on Ihalemmin ja Kerälän kylien välinen raja. Parolan keskusta on Torttolanmäeltä matkaa noin 3 km (lennuntietä itään) ja Hattulan uudelle kirkolle Mierolaan noin 4 km (lennuntietä itäkoilliseen). Kuppikivi Torttolanmäki 2 sijaitsee asuinpaikan laidalla aivan Ihalemmin paikallistien eteläreunan tuntumassa, ja kuppikivi Torttolanmäki 1 noin 100 m päässä mäen kivikkoisessa kaakkoisrinteessä metsän reunassa, tiheässä pusikossa. Torttolanmäen juurella, viimeksi mainitusta kuppikivestä noin 70 m lounaaseen on ollut lähde, joka on kuivunut jo vuonna 1937 (Sirkka Ojala 1939. Luettelo Hattulan pitäjän kiinteistä muinaisjäännöksistä).

Torttolanmäen laki ja rinteiden yläosat ovat paikoitellen tiheää lehtipuuvoittoista ja kivikkoista metsää, alarinteet ovat peltoja. Pellon yläosa on hiekkamoreenia, jossa on runsaasti kiviä. Maaperä muuttuu alempana ensin hiesuksi ja sitten saveksi. Peltohumuksen vahvuus vaihtelee noin 20 cm:stä (ylhäällä) 40 cm:iin (alhaalla).

Tutkimusmenetelmät

Tielaitoksen Hämeen piirin Vt 3-suunnittelutoimiston mittausryhmä merkitsi maastoon 20 m välein tiealueen reunat. Näitä paaluja apuna käyttäen merkittiin tiealueen pohjoisreunan ja nykyisen Ihalemmin paikallistien väliin pellon reunaan 130 m pitkä ja 5 m leveä kaista. Päälinjan 1000 suunta oli $282^{\circ}/400^{\circ}$, ja koordinaattisto kasvoi itään ja pohjoiseen. Kaistan reunoissa oli 2 m tai 10 m välein paaluja. Niiden välistä poistettiin peltokerros lähes kokonaan kaivinkoneella. Sen jälkeen kaivausruudut merkittiin metallipuikoilla. Alueen yläosassa kaivettiin lastoilla ja

lapioidella koko viiden metrin leveydeltä, alempana vain 2 m leveydeltä eripituisia (1 - 26 m) koeojia kaivinkoneen kaivaman alueen keskelle. Suurin osa kaivetusta maasta seulottiin. Koe-kaistan alapäässä koeojaa taas levennettiin (4 m), mutta loppuosassa oli kapeampi ja se kaivettiin yksinomaan kaivinkoneella. Koska maanvuokraaja oli tietoinen tutkimuksista etukäteen, oli hän jättänyt pellonreunat viljelemättä. Irtomaakasat pyrittiin sijoittamaan niin, että sokerijuurikasviljelmää ei peitetty tarpeettomasti edes tulevilla tiealueilla. Varsinkin kaivausalueen yläpäässä jouduttiin varomaan maantieojan tukkimista. Kaivausalue peitettiin lopuksi koneellisesti.

Koeojan pohjoispuolella pyrittiin löytöalueen rajat määrittelemään pintapoiminnalla ja kairaamalla. Kairauspisteet sijoitettiin samaan koordinaatistoon koeojan kanssa sokerijuurikasrivien väliin. Kairausnäytteistä huomioitiin maakerrokset ja niiden vahvuus. Näytteet seulottiin vedellä mahdollisten löytöjen ja koostumuksen esille saamiseksi. Pintapoimintaa tehtiin kaikilla viljelemättömillä pellon osilla. Jonkin verran käytettiin myös metallinilmaisinta. Nykyisen paikallistien toiselle puolelle kaivettiin joitakin koekuoppia kuppikiven läheisyyteen tien ja pellon väliin sekä metsän reunaan, viljapellon reunaa tarkasteltiin kävelemällä.

Korkeus kaivaukselle saatiin tielaitoksen apupisteestä (Ap 1), jonka korkeus on 94.30 m mpy ja joka sijaitsee paikallistien eteläpuolella lähellä kuppikiveä Torttolanmäki 2. Yleiskartta Torttolanmäen muinaisjäännöksistä on piirretty mittakaavassa 1:2000, Torttolanmäki 3:sta 1:1000, Torttolanmäki 4:stä ja 5:stä mittakaavassa 1:500, pinta- ja pohjavaaituskartta 1:500, taso- ja profiilikartat muuten 1:50 paitsi Torttolanmäki 5:n koeojasta 1:100, yksityiskohtakartat 1:25. Koska sää usein oli aurinkoinen ja tuulinen, kuivuivat kaivetut tasot nopeasti, ja ennen valokuvaamista ja piirtämistä tasoja kasteltiin sumuttimella.

Koeoja

Kartat s:t 28-36, kuvat s:t 40-44, diat 26258-26275

Koeojan yläpäättä (länsipää) kaivettiin 4 - 5 m leveydeltä (ruudut 996-998/1020-1026, 995-998/1028-1032) peltomullan poistamisen jälkeen muutoin 2 - 3 kerrosta, paitsi ruutua 998/126 6 kerrosta. Koeoja jatkui alaspäin (itään) 2 m:n levyisenä 26 m (ruudut 996/1034-1058), joita kaivettiin 2 kerrosta. Sen jälkeen koeojassa oli 10 kaivamatonta metriä (kaivinkoneen jälkeen) ja seuraavan 20 m osuudella (ruudut 996/1070-1088) kaivettiin joka ruudusta vain metrin pituudelta (2 m^2) 1 kerros. Sitten oli taas 10 m kaivamatonta aluetta, ja ruutuja 996/1100-1108 kaivettiin 2 kerrosta. Koeojan alapäässä kaivinkone poisti maata enemmän kuin ylhäällä, ja sen jäljiltä puhdistettiin lastoilla vain ohut kerros ruutujen 996/1112-1114 ja 994-996/1116-1140 pinnoilta.

Yläpää oli puhdasta moreenia ja hiesua (996-998/1020-1024). Suuret kivet jatkuivat ruutuihin 995-998/1028 saakka. Ruuduista 996-998/1024-1026 lähtien hiesu oli 2. kerroksessa likaista ja 3. kerroksessa paikoin palanutta. Vain ruudussa 998/1026 punaiseksi palanut hiekka ja hiili muodostivat paksun kerroksen (6 krs.), josta ei kuitenkaan tehty löytöjä. Tästä palokuopasta otetusta hiilinäytteestä on saatu ajoitustulos $4540 \pm 120 \text{ BP}$ (Hel-3264). Muita rakenteita palokuopan lisäksi ei havaittu, lika- ja palokerrokset olivat ohuet. Likamaa vahvistui ja löytömäärät kasvoivat kuitenkin selvästi nykyistä paikallistietä kohti.

Koeojan ruudut 996/1034-1054 olivat lähes kivettömät, vain ruuduissa 996/1042 ja 996/1052 oli suurehko kivi kumpaisessakin. Ruudut 996/1056-1058 olivat kiviset. Hiekka oli paikoitellen likaantunutta tai palanutta, mutta mitään rakenteita ei havaittu, ja likaantunut kerros oli ohut.

Ruuduissa 996/1070-1088 peltomullan alla oli puhdas harmaa hiesu. Ruuduista 996/1100-1108 paljastui peltomullan alta paikoitellen ohut kerros likaantunutta hiesua, savea ja savensekaista puhdasta hiesua.

Koeojan alapäässä ruuduissa 996/1112-1114, 994-996/1116-1140 oli peltomullan alla 10 - 30 cm vahva tumman harmaa kulttuurikerros, joka ei ollut homogeeninen vaan "marmoroitu" koostuen mullasta, hiekasta ja savesta. Sama kerros tavattiin kairauspisteistä, ja siinä oli hiiltä, vähän kivimurskaa ja löytöjä. Kerroksen alta paljastui paikoin heikosti erottuvia ristikkäisiä harmaanruskeita, ohuita kulttuurimaajuovia, joiden suunta välillä muuttui. Juovia leikkasi vanha hiilipitoinen ojan pohja sekä kuusi resenttiä salaojaa. Ruuduissa 994-996/1130 juovien päällä oli seitsemän pyöreähköä kulttuurimaaläikkää rinnakkain (halkaisijat noin 25 - 50 cm). Ne olivat luultavasti täyttyneitä kivien paikkoja. Ruuduista 994-996/1136 lähtien ristikkäin kulkevat juovat vähenivät. Alueelta otettiin kolme maanäytettä makrofossiilianaalyyksiä varten. Ristikkäin kulkevat juovat tulkittiin muinaispelton kyntöjäljiksi.

Peltokerros sisälsi runsaasti resenttien esineiden katkelmia (tiiltä, punasavikeramiikkaa, fajanssia, lasia, muovia, nauvoja), joita ei otettu talteen. Eniten muinaisesineitä (ks. löytölista) löydettiin koeojan yläpäästä (ruudut 996/1022, 996-998/1024, 995-998/1026-1030, 995/1032), jossa niitä oli kulttuurikerroksessakin melko runsaasti. Koeojan muissa ruuduissa löydöt rajoittuivat etupäässä peltokerrokseen, ruuduista 996/1100-1106 löytöjä tehtiin myös peltokerroksen alapuolelta. Suurin osa löydöistä on tulkittava rautakautisiksi asuinpaikkalöydöiksi, mutta joukossa on melko runsaasti kivikautistakin materiaalia. Palaneesta savesta ja luusta sekä hioinkivistä on vaikea sanoa kumpaan ryhmään ne kuuluvat. Kivikautisen ja rautakautisen aineiston löytöalueet olivat samat. Palokuopan (998/1026) lähistöltä löydettiin melko runsaasti kvartssia. Suurin osa kivikautisesta keramiikasta on ruuduista 996/1100-1106. Muinaispelloseksi tulkitusta koeojan alapäästä löydettiin (ruudut 996/1114-1115, 994-996/1116) mm. palanutta savea ja rautakautista keramiikkaa.

Kairaus ja pintapoimita

Kartta s.28, kuvat s. 43, diat 26276, 26277

Kairauksia tehtiin noin 1,7 ha suurella alueella koeojan pohjoispuolella (1000-1115/940-1140), muutama kairauspiste oli koeojan ja paikallistien välissä sekä paikallistien eteläpuolella. Kairauspisteet olivat 5 - 20 m etäisyydellä toisistaan. Kairanäytteistä dokumentoitiin profiili ja otettiin maanäyte (1 l) seulottavaksi (ajan puutteen vuoksi kaikkia näytteitä ei ehditty tutkia). Kairanäytteet eivät sisältäneet löytöjä. Kairaustulokset on esitetty yleiskartalla.

Peltokerroksen vahvuus kairatulla alueella on 20 - 30 cm, sen alapuolella on moreenia noin 94 m:n korkeudelle asti, 91 m:n korkeudelle saakka hiekkaa ja hiesua, 89 m:n korkeuskäyrän alapuolella on savea. Alueen lounaisosasta tavattiin parista kohdasta likamaata ja yhdestä kohdasta palanutta maata. Eniten asuinpaikkaan viittaavia merkkejä havaittiin 92 m:n korkeuskäyrän yläpuolelta, jossa maanäytteet sisälsivät kivimurskaa ja vähän palanutta savea.

Suunnilleen korkeuskäyrien 89 m ja 91 m väliltä tavattiin kaksi nauhamaista 5 - 30 cm vahvaa kulttuurimaavyöhykettä (130x20x40 m ja 120x20x40 m, yht. yli 0,6 ha), jossa oli alaspäin työntyviä ulokkeita. Maanäytteissä oli 2 g hiiltä litraa kohti, mutta ei lainkaan löytöjä ja erittäin vähän kivimurskaa. Muutamain paikoin tavattiin kulttuurimaan alta värjäytynyttä hiesua. Toisinaan pelto- ja kulttuurikerroksen välistä rajaa oli vaikea erottaa. Kairaustulosten ja koeojasta tavatun muinaispellon jäännösten perusteella on tässäkin kyse vanhasta peltoalueesta.

Pellon pinnalla havaittiin palaneita kiviä ja lohkokiviä ympyrän muotoisella alueella, joka kattoi miltei koko tutkimusalueen. Tiheimmin niitä kuitenkin oli noin 1500 m²:n alueella pellon yläosassa. Pintapoiminnassa tehtiin löytöjä noin 1,5 ha alueelta, eniten kuitenkin pellon yläosasta, jossa oli mm. kaksi rautakuonakeskittymää ja suurin osa keramiikasta. Tuluspiitä ja hioinkiviä löytyi eniten alhaalta, samoin rautaesineitä, mm. viikatteen teräkatkelma. Löytöjä tehtiin puron rantaan asti.

Löytölista

Rautaesine	117 kpl	1063 g
hevosenkengän katk.	2	
hevosenkengännaula	15	
viskari	1	
hiihtosauvan kärki	2	
keritsimien katk.	1	
punsseli	1	
viikatteen katk.	1	
koukku	1	
hela	2	
ketjun osa	1	
kattilan osa	(13)	
esineen ruoto	3	
naula	16	
pajajäte	1	
muu	69	
Kiviesine	22	493
hioin	5	
kiekko	1	
tuluspii	8	
tuluskivi/kvartssia	4	
Saviesine	16	43
kangaspuunpainon katk.	10	
upokkaan katk.	1	
helmi	1	
muu	4	
Lasimassahelmi/Lasihelmi	2	3
Lasi	21	41
Rautakautinen keramiikka	120	173
Punasavikeramiikka	41	100
Kivisavikeramiikka	1	1
Kivikautinen keramiikka	10	32
Savitiiviste	116	83
Savikuona	7	41
Palanut savi	2308	1395
Rautakuona	46	1114
Luu	58	99
Palanut luu	57	24
Pii	26	42
retusoitu iskos	3	
säle	1	
iskos	22	
Kvartsi	241	918
kaavin	2	
retusoitu iskos	4	
viistoteräinen kärki	2	
mikroliitti	1	
pirstottu kappale	9	
ydin	11	
iskos	212	

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 4

Rautakautinen asuinpaikka

Arkistotiedot

Kunta: Hattula 082
Kylä: Ihalempi 405

Tila 1: Ihaniemi 9:28
Kiinteistötunnus: 08240500090028
Maanomistaja: Erkki Suomaa
Ihalempi
13720 Parola

Tila 2: Ali-Uotila 1:22
Kiinteistötunnus: 08240500010022
Maanomistaja: Antti Mattilan perikunta
Irja Mattila
Torikatu 15 A 25
13130 Hämeenlinna

Peruskartta 2132 04 LETEENSUO, 1986
Koordinaatit: x = 6772 25 - 6772 44
y = 2516 94 - 2517 06
z = n. 87,5 - 90

Aikaisemmat tutkimukset: ei tutk.
Aikaisemmat löydöt: ei löytöjä

Vuoden 1992 löydöt: KM 27724:1-51
Diar: 16.2.1993

Sijainti ja topografia

Kartat s:t 26-27, 37-38, kuvat s:t 45-46, diat 26279, 26288

Asuinpaikka sijaitsee Hattulan kunnan Ihalemmin kylässä Torttolanmäen lounaisrinteellä paikallistien eteläpuolella noin 300 m lounaaseen Torttolanmäki 3:n asuinpaikalta ja noin 400 m Lehijärvestä luoteeseen.

Suurin osa asuinpaikasta on peltoa, mutta pellon ja paikallistien välissä on niittymäinen kaistale, jossa kasvaa joitakin pensaita ja koivuja. Asuinpaikkaa rajaa pohjoisessa paikallistie ja idässä ja kaakossa kalmiston rökkiöalue. Etelään ja länteen jatkuu loivasti viettävä pelto, jolla rajoja ei voitu selvittää (viljelty).

Tutkimusmenetelmät ja havainnot

Kartat s:t 37-38, kuva s. 46, dia 26288

Alueen tutkimisessa käytettiin samaa koordinaatistoa kuin Torttolanmäki 3:ssa. Tässä yhteydessä syntynyt mittakaavavirhe on selitetty yleiskartalla (s. 37). Korkeus paikalle siirrettiin Tielaitoksen apupisteestä 1 (Ap 1, 94.30 m mpy.) Torttolanmäen itärinteeltä. Yleiskartat on piirretty mittakaavoissa 1:500 (Torttolanmäki 4 ja 5) ja 1:2000 (Torttolanmäen muinaisjäännökset).

Paikkaa tutkittiin kaivamalla kaivinkoneella paikallistien viereen (alapuolelle) koeoja (n. 2 x 28 m), joka puhdistettiin las-toilla kaivinkoneen jäljiltä. Pellon reunaa tarkasteltiin kävelemällä (Esa Mikkola) niin pitkälle kuin viljelemätöntä kaistaa riitti (keskimäärin 0,5 m). Siitä poimittiin löydöt talteen.

Koeojassa, josta piirrettiin tasokartta mittakaavassa 1:100, oli kolmessa kohtaa likaantunutta, kulttuurimaa-alue vaikuttanut maata. Yhtenäisin ja suurin kulttuurimaa-alue oli koeojan kalmiston puoleisessa päässä. Kahden muun likamaa-alueen välisellä

koeojan osuudella oli palaneita kiviä humuskerroksessa. Koeojan poikki kulki resentti salaoja. Pellon reunassa oli palaneita kiviä, jotka muodostivat kolmessa kohdassa selvän keskittymän.

Koeojasta tehtiin vähän löytöjä (mm. rautakautista keramiikkaa, savitiivistettä, palanutta savea, rautakuonaa ja rautaesineitä, joista osa resenttejä). Pellon reunasta sitävastoin poimittiin melko runsaasti rautakautista keramiikkaa, savitiivistettä ja savikuonaa, palanutta savea, saviesineen katkelma, pala rautakuonaa ja yksi rautahela.

Löytölista

Rautaesine	16 kpl	94g
hela	1	
hevosenkengännaula	4	
naula	1	
muu	10	
Saviesine	4	17
kiekon katk.	1	
muu	3	
Lasi	1	0,2
Rautakautinen keramiikka	51	52
Punasavikeramiikka	1	5
Savitiiviste	14	24
Savikuona	11	34
Palanut savi	56	108
Rautakuona	8	177
Palanut luu	3	3
Kvartsi-iskos	2	3

Sijainti ja topografia

Kartat s:t 26-27, 37, kuvat s:t 45-46, diat 26278-26282

Kalmisto sijaitsee Hattulan kunnan Ihalemmin kylässä Torttolanmäen länsi-lounaisrinteellä välittömästi Torttolanmäki 4:n asuinpaikan itä- ja pohjoispuolella ja paikallistien eteläpuolella. Kalmisto saattaa jatkua tien toiselle puolelle, jossa on Ali-Uotilan tilan päärakennus ulkorakennuksineen. Kalmisto on tien, pellon ja metsikön välisessä aukeamassa. Paikalla kasvaa korkeaa heinikkoa, kuolleenkouria ja kauniita pylväskatajaryhmiä. Alempana pellon reunassa on korkeita pensaita. Pellon reuna on paikoin kivikkoinen.

Suurin osa röykkiöistä on melko matalia ja niitä on vaikea erottaa kasvillisuuden joukosta, suurimmat ja korkeimmat röykkiöt sijaitsevat lähellä pellon reunaa ja nekin ovat katajien ja pensaiden peitossa.

Tutkimusmenetelmät

Alueen tutkimisessa käytettiin samaa koordinaatistoa kuin Torttolanmäki 3:ssa ja 4:ssä. Syntynyt mittakaavavirhe on selitetty yleiskartalla (s. 37). Korkeus siirrettiin Tielaitoksen apupisteestä 1 (Ap 1, 94,30 m mpy.) Torttolanmäen länsirinteeltä. Paikallistien reunaan kaivettiin aluksi yksi pieni koekuoppa, jota laajennettiin polttokenttäkalmistoon viittavien löytöjen tultua esiin. Kalmiston rakenteen selvittämiseksi tehtiin viisi suurta (4: 1 x 1 m, 1: 0,5 x 0,5 m) koekuoppaa. Ne kaivettiin lastoilla ja maa seulottiin. Kalmiston laajuuden selville saamiseksi kaivettiin joukko pienempiä koekuoppia lapiolla (n. 0,25 x 0,25 m). Koekuopilla oli 5 - 10 m etäisyyttä toisistaan. Röykkiöt saivat juoksevan numeron siinä järjestyksessä kuin ne havaittiin ja kartoitettiin. Kartoituksessa käytettiin rullamittaa, linjamerkkejä ja vaaituskonetta. Röykkiöistä mitattiin halkaisijat ja vain parista korkeus (kartalla s. 37). Suurimmista koekuopista piirrettiin tasokartat (1-2 tasoa) ja yhden sivun profiilit mittakaavassa 1:25. Yleiskartat on piirretty mittakaavoissa 1:500

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 5

Rautakautinen kalmisto: polttokenttäkalmisto, 16 röykkiötä,
1 kuppikivi

Arkistotiedot:

Kunta: Hattula 082

Kylä: Ihalempi 405

Tila 1: Ali-Uotila 1:22

Kiinteistötunnus:08240500010022

Maaanomistaja: Antti Mattilan perikunta

Irja Mattila

Torikatu 15 A25

13130 Hämeenlinna

Tila 2: Ihaniemi 9:28

Maanomistaja: Erkki Suomaa

Ihalempi

13720 Parola

Peruskartta 2132 04 LETEENSUO, 1986

Koordinaatit: x = 6772 26 - 6772 36

y = 2517 00 - 2517 04

z = n. 90 - 96

Aikaisemmat tutkimukset: ei tutk.

Aikaisemmat löydöt: ei löytöjä

Vuoden 1992 löydöt: KM 27725:1-105

Diar. 16.2.1993

(Torttolanmäki 4 ja 5) ja 1:2000 (Torttolanmäen muinaisjäännökset). Koekuopitusta ei ulotettu paikallistien pohjoispuolelle, koska se on pihamaata, ja koska yksi Ali-Uotilan lato on melkein tiessä kiinni.

Polttokenttäkalmisto

Kartat s:t 37, 39, kuvat s:t 45-47, diat 26284-26287

Polttokenttäkalmisto on rakennettu luontaiseen kivikkoon, jossa osa maakivistä on melko kookkaita. Niiden välit on täytetty pikkukivillä, joita useissa koekuopissa oli kaksi kerrosta. Osa kivistä oli palaneita. Nokisen kulttuurimaan vahvuus suurissa koekuopissa vaihteli 20 cm:stä 40 cm:iin. Kalmiston reunoilla kiveys ja kulttuurikerros ovat ohuemmat. Polttokenttäkalmiston laajuus on vajaat 800 m², ja se ulotuu aivan paikallistien reunaan saakka. Paikallistien alle on jäänyt osa kalmistosta, ja on oletettavissa, että kalmisto jatkuu tien toisella puolella. Röykkiöistä kuusi sijaitsee polttokenttäkalmistossa.

Yhdessä koekuopassa voitiin erottaa kaksi selvää luukeskittymää. Muuten löydöt keramiikkaa lukuunottamatta eivät muodostaneet keskittymiä, vaikka löytöjä tehtiin runsaasti.

Löytölista

Pronssiesine	62 kpl	54 g
soljen katkelma	2	
helminauhanjakaja	1	
rannerenkaan katk.	2	
spiraali	29	
ketjunlenkki	3	
renkaan katk.	2	
muu	23	
Lasi	17	58
lasimassa-/lasihelmi	5	
lasipala/astian kylki	3	
sulaneita paloja	9	
Savihelmi	1	0,2
Luuesineen katk.	2	0,4
Rautaesine	19	31
niitti	2	
naula	2	
renkaan katk.	2	
muu	13	
Saviesineen katk.	3	14
Rautakautinen keramiikka	556	409
Savitiiviste	3	1
Palanut savi	246	121
Rautakuona	5	11
Palanut luu	1593	324
Luu	3	3
Tuluspii	1	6
Kvartsi	50	105
tuluskivi	1	
säleydin	2	
iskos	47	
Sulanut lyijyä	1	6
Hartsi	7	4
Muu org. aine	1	6

Röykkiöt

Kartta s. 37, kuvat s:t 45-46, diat 26280-26283

Torttolanmäki 5:n alueella havaittiin 16 kiven ja maansekaista röykkiötä, joista kuusi on keskellä polttokenttäkalmistoa, kolme tai neljä sen välittömässä läheisyydessä. Röykkiöistä kaksi on epävarmoja (n:ot 10 ja 11). Lähellä tietä sijaitsevan röykkiön n:o 6 tien puoleinen reuna on tuhoutunut. Röykkiöistä viisi sijaitsee hieman etäämpänä rinteessä, polttokenttäkalmistosta etelään. Niistä kolme on aivan pellon reunassa. N:o 12 on kooltaan suuri (n. 8 x 5 m), ja ainakin osa sen kivistä voi olla pellolta kerättyjä. Suurin röykkiö, n:o 16 (n. 11 x 7 m), sijaitsee pellon reunasta noin 10 m pohjoiseen. Sen silmäkivenä on suuri kuppikivi (väh. 1,5 x 1,5 m), jossa on 4 kuppia (halk. 5 - 7 cm). Kuppikivi oli sammalen peitossa, ja koko röykkiö katajien ja pensaiden peittämä. Muiden röykkiöiden halkaisijat vaihtelevat noin 3 m:stä 5 m:iin. Röykkiöt ovat muodoltaan pyöreitä tai soikeita, ja niiden korkeus on 0,4 - 1,5 m (n:o 16), osassa on silmäkivi. Monien röykkiöiden tarkkoja mittoja oli vaikea saada tiheän kasvillisuuden vuoksi, eikä kasveja haluttu katkoa ja talloa tarpeettomasti. Melkein joka röykkiön päällä kasvaa katajia. Koekuopat 1005/779 ja 989/779 tehtiin aivan röykkiöiden n:o 7 ja 2 juurelle, eikä röykkiöiden ja polttokenttäkalmiston välistä rajaa voitu erottaa. Kumpaisestakin koekuopasta paljastui luoteisnurkasta suurehko maakivi.

YHTEENVETO

Torttolanmäen rinteillä olevat nuinaisjäännökset muodostavat löytökokonaisuuden, joka sisältää yhden asutusyksikön pääelementit: asuinpaikat (Torttolanmäki 3 ja 4), kalmiston (Torttolanmäki 5), pellot (Torttolanmäki 3) ja uhripaikat (Torttolanmäki 1 ja 2, Torttolanmäki 5, röykkiö 16).

Itärinteellä on asuttu jo kivikaudella. Siitä todisteena ovat monet kvartsilöydöt, muutamat lähinnä nuorakeramiikalta vaikuttavat saviastianpalat sekä palokuoppa. Palokuopan radiohiiliajoitus ja keramiikka voivat olla yhteensovitettavissa.

Palokuoppa oli ainoa itärinteeltä löydetty asuinpaikkaan viittaava selkeä rakenne. Vaikka rautakautisia löytöjä tehtiin melko runsaasti, ei ohuesta kulttuurikerroksesta havaittu muita kiinteitä rakenteita. Asuinpaikan rakenteet ovat ilmeisesti tuhoutuneet pitkällisen viljelyn ja erityisesti nykyaikaisen tehoviljelyn seurauksena. Löytöjen ja kulttuurikerroksen levinnän perusteella asuinpaikka on ulottunut paikallistien eteläpuolelle kuppikiveen (Torttolanmäki 2) saakka (koekuopista rautakautista keramiikkaa, rautakuonaa, palanutta savea, rautaesineiden katkelmia ja kvartsi-iskoksia; etelän puoleiselta pellolta ei sensijaan tehty löytöjä eikä muita asuinpaikkaan viittaavia havaintoja). Asuinpaikka on luultavasti sijainnut rinteessä pellon yläosassa suunnilleen 93 - 95 m:n korkeudella. Asuinpaikka lähes kokonaan tuhoutuneena ei mielestämme vaadi jatkotutkimuksia.

Toinen asuinpaikka sijaitsee hieman alempana Torttolanmäen vastakkaisella puolella lounaaseen viettävällä rinteellä. Miten hyvin se on säilynyt, jäi selvittämättä. Samoin selvittämättä jäi sen todellinen laajuus, koska pellon pintaa voitiin tarkkailla vain kapealla viljelemättömällä reunalla. Asuinpaikan tarkempi tutkiminen ei kuulu tiehankkeeseen.

Muinaispeltoa ja peltoon viittaavia havaintoja tehtiin itärinteen juurelta kahtena vyöhykkeenä 89 - 91 m:n korkeudelta. Käsitystä muinaispellosta ovat vahvistaneet keskustelut Sirkka-Liisa Seppälän ja Terttu Lempiäisen kanssa. Makrofossiilinäytteet si-

sälsivät viljanjyvän kappaleita, hajalöytöinä rikkakasvien siemeniä ja runsaasti hiiltä. Lehijärvestä otetuista siitepölynäytteistä on tavattu jatkuvaa viljelyä ja laiduntamista indikoivia lajeja kansainvaellusajalta lähtien. Erityisen intensiiviseksi viljely näyttää muuttuneen viikinkiajalla (Irmeli Vuorela 1975. Pollen Analysis as a Means of Tracing Settlement History in SW-Finland. Acta Botanica Fennica 104).

Kalmisto sijaitsee Torttolanmäen länsi-lounaisrinteellä toisen asuinpaikan välittömässä läheisyydessä, ja se muodostuu röykkiöistä ja polttokenttäkalmistosta. Kalmisto jatkuu luultavasti tutkimattomalle alueelle paikallistien pohjoispuolelle, ja ainakin tien alle jäänyt kalmiston osa on tuhoutunut. Polttokenttäkalmistosta tehdyt löydöt ovat viikinkiaikaisia. Samanikäisiltä vaikuttavat myös rautakautiset asuinpaikkalöydöt, keramiikka on hyvin samanlaista, ja Torttolanmäen itärinteeltä löydettiin samanlainen pieni savihelmi kuin kalmistosta. Jos paikallistietä parannetaan, on kalmistoa tutkittava, koska se ulottuu aivan tiehen asti.

Vaatimattominakin uhrikivet täydentävät kokonaiskuvaa. Torttolanmäen uhrikivissä on vähän kuppeja. Kalmiston röykkiön 16 silmäkivessä on neljä kuppia, Torttolanmäki 1:n kuppien lukumäärä on kolme ja Torttolanmäki 2:ssa niitä on kaksi.

Helsingissä 27.5.1993

Eeva-Liisa Schulz

Eeva-Liisa Schulz

Hans-Peter Schulz

Hans-Peter Schulz

KARTTALUETTELO

Kartta	mk	koko	sivu
Ote peruskartasta 2132 04	1:20000	A4	26
Yleiskartta Torttolanmäen muinaisjäännöksistä	1:2000	A2	27
<u>Torttolanmäki 3:</u>			
Yleiskartta	1:1000	A2	28
Koeoja 995-1000/1000-1120 pinta- ja pohjavaaitus	1:500	A3	29
Koeoja 995-1000/1020-1034 tasot 1-3	1:50	A2	30
Ruutu 998/1026 tasot 4-6	1:25	A3	31
Koeoja 995-1000/1020-1034 profiilikartta	1:50	A3	32
Koeoja 996-998/1034-1060 tasot 1-2	1:50	A2	33
Koeoja 996-998/1070-1090 taso 1/pohjavaaitus	1:50	A3	34
Koeoja 996-998/1100-1110 tasot 1-2	1:50	A3	35
Koeoja 994-998/1112-1142 krs:t 1a+b	1:50	A2	36
<u>Torttolanmäki 4 ja 5:</u>			
Yleiskartta	1:500	A2	37
Koeoja 1021/721-1018,5/749	1:100	A3	38
Koekuopat	1:25	A3	39

NEGATIIVILUETTELO

Kuvaaja: E.-L. Schulz:

- 91041 Hattula Ihalempi Torttolanmäki 3: Yleiskuva Torttolanmäestä. Kuvattu itäkoillisesta kaivauspaikan alapuolelta. Kaivauspaikka rinteessä, kuvan keskellä.
- 91042 Yleiskuva. Kuvattu tieltä idästä. Kaivaus tien oikealla puolella.
- 91043 Peltokairausta. Kuvassa H.-P. Schulz ja E. Mikkola.
- 91044 Koeojan yläpäättä kaivetaan. Kuvattu lännestä.
- 91045 Kairan tyhjennystä. Kuvassa H.-P. Schulz ja E. Mikkola.
- 91046 Yleiskuva koeojasta. Kuvattu alhaalta idästä.

Kuvaaja: H.-P. Schulz:

- 91047 Ruuduissa 998/1026-1028 oleva lika- ja palomaajälki, 3. krs. Kuvattu idästä.
- 91048 Ruudut 998/1024, 995-998/1026-1028, 996/1030, 3. krs. Kuvattu idästä.
- 91049 Ruudussa 998/1026 oleva palomaajälki, 4. krs. Kuvattu idästä.

Kuvaaja: E.-L. Schulz:

- 91050 Koeojaa kaivetaan. Kuvattu ylhäältä lännestä.
- 91051 Ruudut 996/1050-1058, peltokerros poistettu. Kuvattu idästä.
- 91052 Ruudussa 998/1026 oleva palomaajälki, 6. krs. Kuvattu lännestä.
- 91053 Ruutu 996/1036, 2. krs. Kuvattu kaakosta.

Kuvaaja H.-P. Schulz:

- 91054 Hattula Ihalempi Torttolanmäki 5: yleiskuva kalmistosta. Kuvattu luoteesta paikallistieltä.
- 91055 Koekuoppa 989/779. Kuvattu etelästä.
- 91056 Röykkiö 1. Kuvattu etelästä.
- 91057 Yleiskuva kalmistosta. Kuvattu lännestä.
- 91058 Röykkiö 4. Kuvattu lounaasta.
- 91059 Röykkiö 3. Kuvattu lounaasta.
- 91060 Röykkiö 3. Kuvattu etelästä.
- 91061 Torttolanmäki 3: Ruudut 994-996/1134-1137. Tummat leveät viivat res. salaojia, kyntöjäljet näkyvät heikosti. Kuvattu lounaasta.

- 91062 Ruudut 994-996/1137-1140, 996/1141. Kuten edellinen.
- 91063 Torttolanmäki 5: Koekuoppa 989/748. Kuvattu pohjoisesta.
- 91064 Koekuoppa 999/779. Kuvattu etelästä.
- 91065 Torttolanmäki 3: Koeojan alapää (994-996/1110-1142). Kuvattu idästä.
- 91066 Torttolanmäki 5: Koekuoppa 1005/779. Kuvattu etelästä.
- 91067 Yleiskuva kalmistosta. Kuvattu lännestä.
- 91068 Torttolanmäki 3: Ruudut 996/1115, 994-996/1116-1119. Kyntöjälkiä näkyvissä. Kuvattu lounaasta.
- 91069 Ruudut 994-996/1118-1120. Oja ja kyntöjälkiä. Kuvattu lounaasta.

Kuvaaja E.-L. Schulz:

- 91070 Hattula Ihalempi Torttolanmäki 4 ja 5: Paikallistien viereen ja kalmiston länsipuolelle tehty koeoja puhdistettuna. Kuvattu lännestä.
- 91071 Sama.
- 91072 Yleiskuva Torttolanmäen lounaisrinteestä. Kuvattu lännestä.
- 91073 Røykkiön 16 silmäkivi (kuppikivi). Kuvassa E. Mikkola. Kuvattu idästä.

DIAPOSITIIVILUETTELO

Kuvaaja E.-L. Schulz:

- 26255 Hattula Ihalempi Torttolanmäki 3: Yleiskuva Torttolanmäestä. Kuvattu itäkoillisesta kaivauspaikan alapuolelta. Kaivauspaikka rinteessä, kuvan keskellä.
- 26256 Yleiskuva. Kuvattu tieltä idästä. Kaivaus tien oikealla puolella.
- 26257 Yleiskuva. Kuvattu tieltä lännestä Torttolanmäen päältä.
- 26258 Koeojan yläpäättä kaivetaan. Kuvattu lännestä.
- 26259 Ruudut 998/1024, 995-998/1026-1028, 996/1030, 3. krs. Kuvattu idästä.
- 26260 Koeojaa kaivetaan. Kuvattu ylhäältä lännestä.
- 26261 K. Glasberg kostuttaa kaivettua tasoa.

Kuvaaja H.-P. Schulz:

- 26262 Ruuduissa 998/1026-1028 oleva lika- ja palomaajälki, 3. krs. Kuvattu idästä.
- 26263 Sama, 4. krs.

Kuvaaja E.-L. Schulz:

- 26264 Sama, 6. krs.
- 26265 Palomaajälki ruudussa 996/1036, 2. krs. Kuvattu kaakosta.
- 26266 Ruudut 996/1050-1058, peltokerros poistettu.

Kuvaaja H.-P. Schulz:

- 26267 Etualalla kaivamassa T. Lepo. Kuvattu alhaalta idästä.
- 26268 Koeojan alapää (994-996/1110-1142). Kuvattu idästä.
- 26269 Ruudut 996/1115, 994-996/116-1119. Kyntöjälkiä näkyvisissä. Kuvattu lounaasta.
- 26270 Koeojan alapää (994-996/1110-1142). Kuvattu lännestä.
- 26271 Ruudut 994/996/1134-1137. Tummat leveät viivat res. salaojia, kyntöjäljet näkyvät melko heikosti. Kuvattu lounaasta.
- 26272 Sama, hieman syvemmältä.
- 26273 Ruudut 994-996/115-1140. Kuvattu idästä.
- 26274 Ruudut 994-996/118-1120. Oja ja kyntöjälkiä. Kuvattu lounaasta.

- 26275 Ruudut 994-996/1137-1140, 996/1141. Kuvattu lounaasta.
Kuvaaja E.-L. Schulz:
- 26276 Kairan tyhjennystä. Kuvasa H.-P. Schulz ja E. Mikkola.
- 26277 Peltokairausta. Kuvassa H.-P. Schulz ja E. Mikkola.
Kuvaaja H.-P. Schulz:
- 26278 Hattula Ihalempi Torttolanmäki 4 ja 5: Yleiskuva kalmistosta. Kuvattu luoteesta paikallistieltä.
- 26279 Yleiskuva kalmistosta ja asuinpaikasta. Kuvattu lännestä.
- 26280 Röykkiö 1. Kuvattu etelästä.
- 26281 Röykkiö 3. Kuvattu etelästä.
- 26282 Röykkiö 4. Kuvattu etelälounaasta.
- 26283 Röykkiön 16 silmäkivi (kuppikivi). Kuvassa E. Mikkola.
Kuvattu idästä.
- 26284 Koekuoppa 989/779. Kuvattu etelästä.
- 26285 Koekuoppa 1005/779. Kuvattu etelästä.
- 26286 Koekuoppa 989/784. Kuvattu pohjoisesta.
- 26287 Koekuoppa 999/779. Kuvattu etelästä.
- Kuvaaja E.-L. Schulz:
- 26288 Paikallistien viereen ja kalmiston länsipuolelle tehty koeoja puhdistettuna. Kuvattu lännestä.

Ilattula Ihalempi Tortolanmäki, 1992

*Ote peruskartasta 2132 04 LETEENSUO, 1986
Mk 1:20 000*

Tutkimuskohde merkitty punaisella.

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI
E.-L.&H.-P. SCHULZ 1992

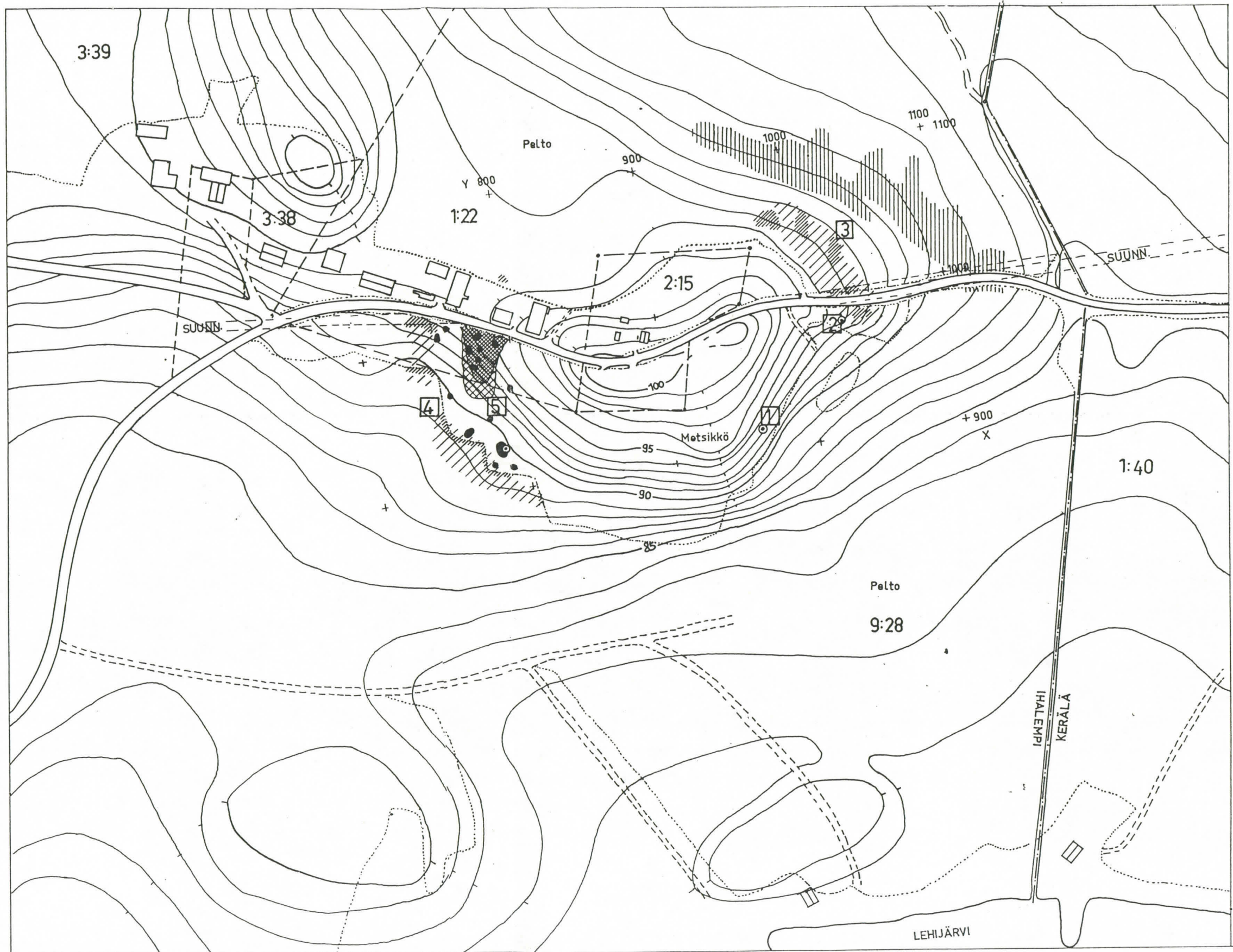
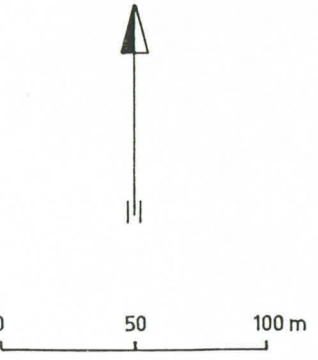
YLEISKARTTA TORTTOLANMÄEN
MUINAISJÄÄNNÖKSISTÄ (1-5)

Mk 1:2000

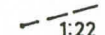

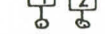

Pohja Hattulan kunnan rak. tston kartta
1:2000 ja Tielaitoksen suunnittelukartta
1:2000

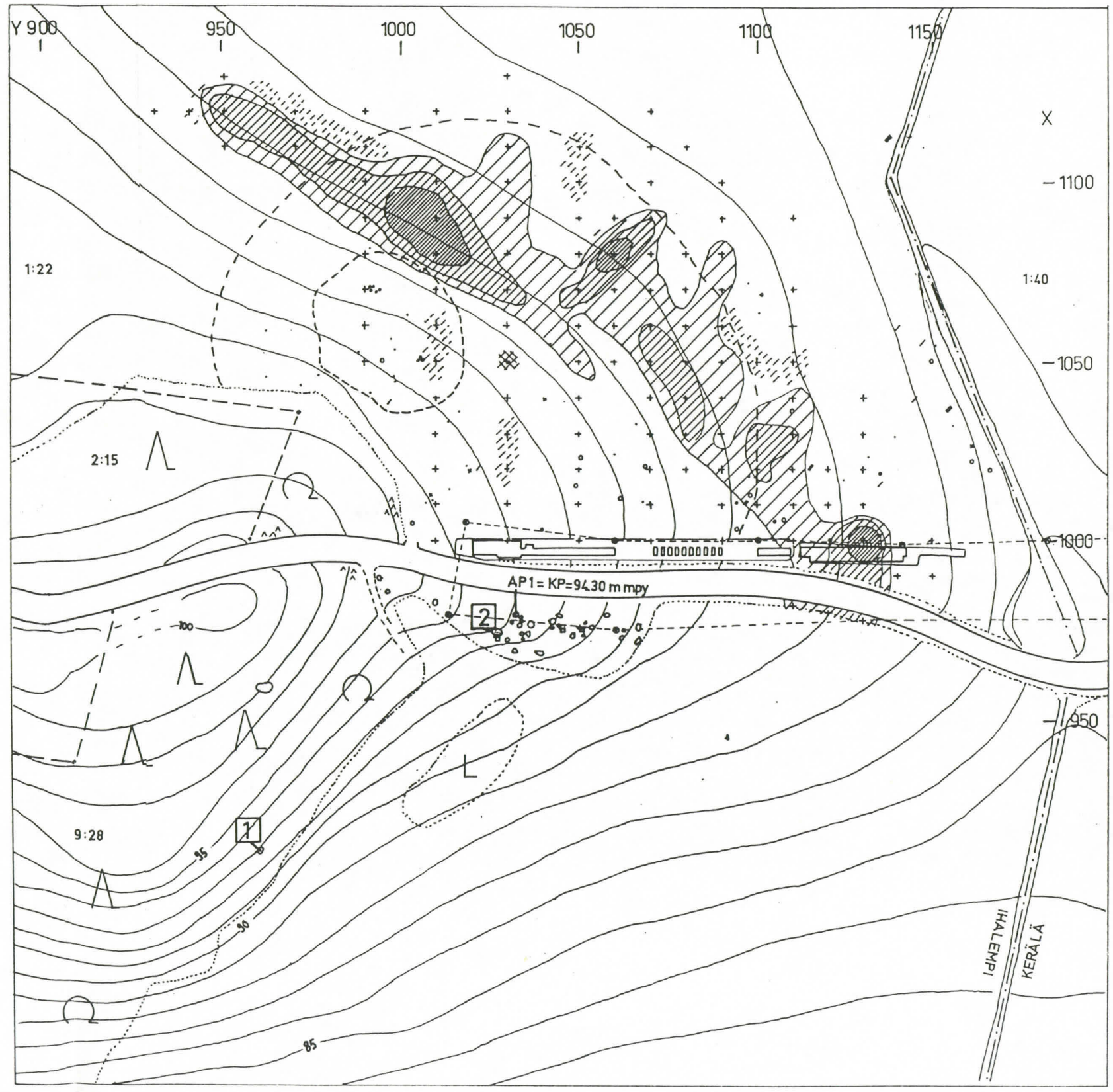
Piirt. H.-P. Schulz

- paikallistie
- peltotie
- suunn. suunniteltu tielinja
- peltoalueen raja
- tilan raja ja RN:o
- rakennus, asuinrakennus
- kohteen n:o
- kuppikivi
- röykkiö
- polttokenttäkalmist
- rautak. asuinpaikka: todettu, arvioitu alue
- muinaispelto
- kaivauskoordinaatit

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 3
 E.-L.&H.-P.SCHULZ 1992
 YLEISKARTTA mk 1:1000
 Piirt. H.-P. Schulz

- paikallistie
- 1:22 tilan raja ja RN:o
- tiealue
- tielaitoksen paalutus
- kaivinkoneella kuorittu alue
- kaivausalue
- Maaperätutkimus:**
- koekuoppa
- kairauspiste
- likamaakerros
- paksuus <10cm
- " 11-20cm
- " 21-30cm
- palanut maa
- Pintahavainnot:**
- tiheä esiintymä
- harva esiintymä
- kvartsi
- pii
- hioin
- rautaesine
- rautakautinen keramiikka
- rautakuona
-   kuppikivet Torttolanmäki 1 ja 2
- iso maakivi
- kivikko

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 3

E.-L. & H.-P. SCHULZ 1992

Alue 995-1000/1020-1034

Tasot 1-3

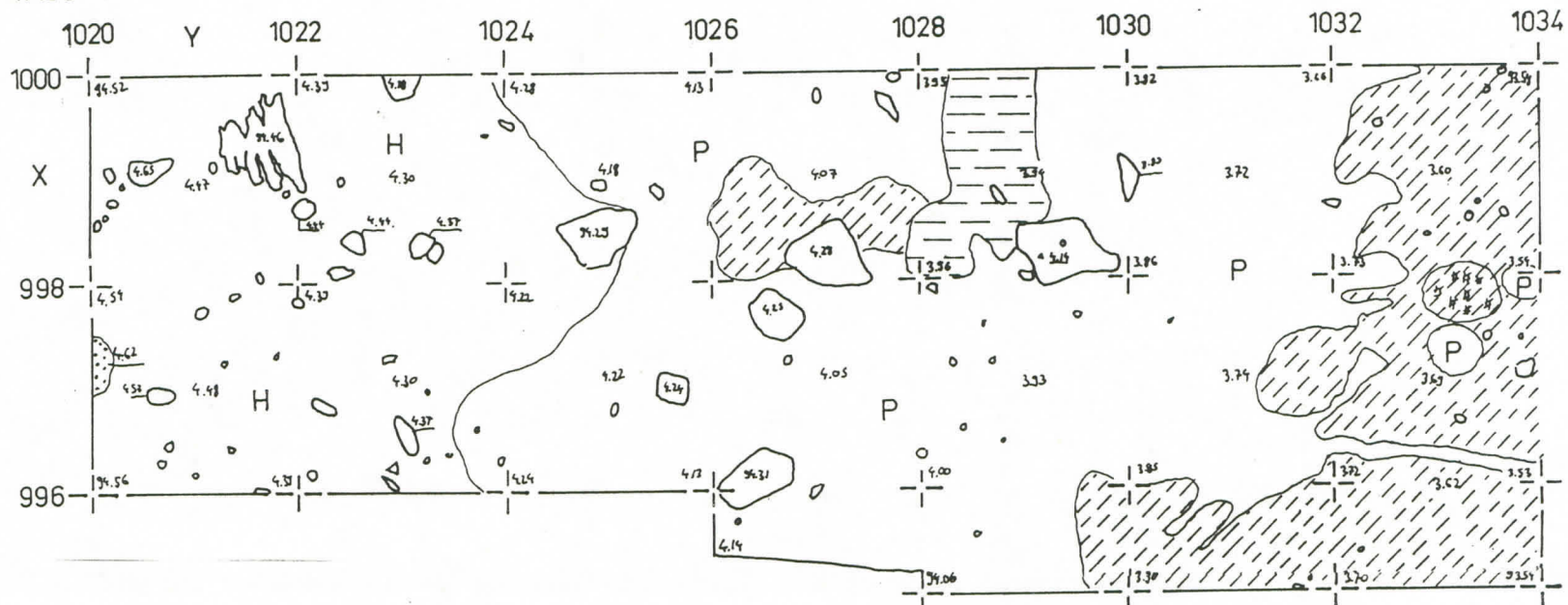
mk ~~1:50~~ kp = 94.30 m mpy

luvut abs. kork. m mpy

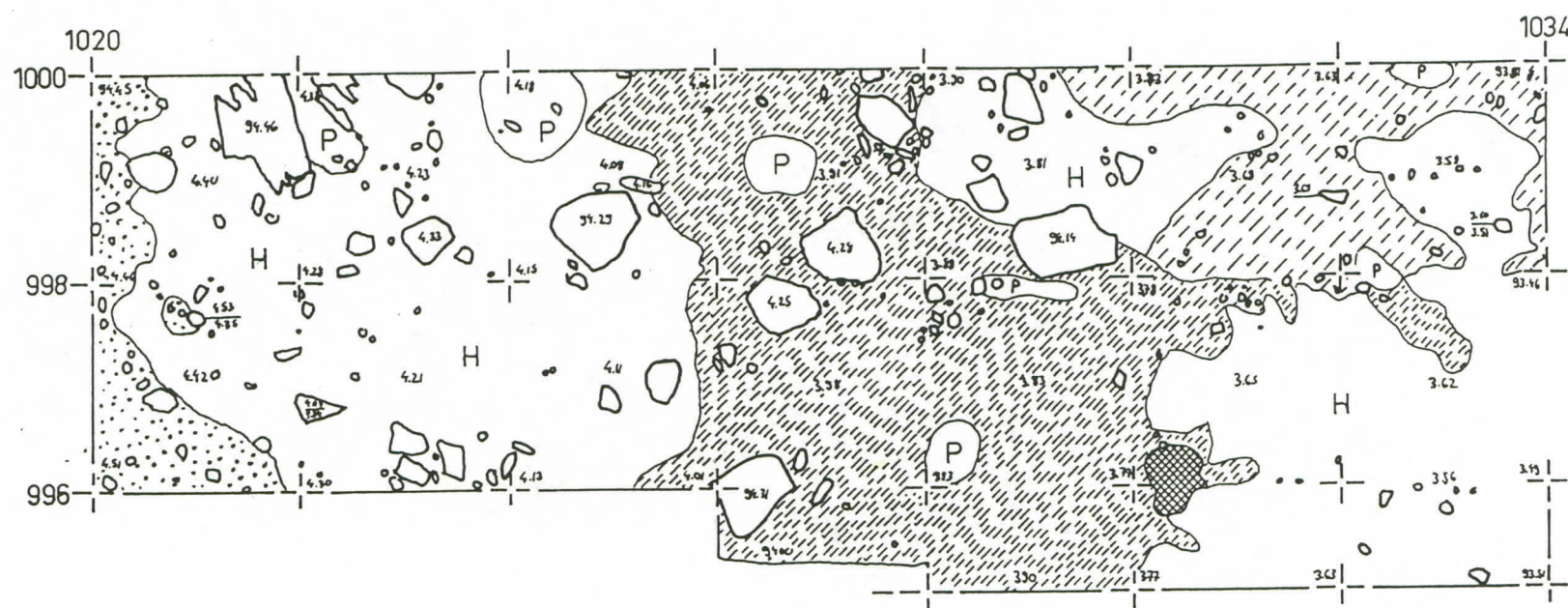
piirt. E. Mikkola ja E.M. Viitanen

- likamaa
- palanut maa
- vaalea savi
- hiili
- P peltomulta
- H hiesu
- moreeni
- kivi

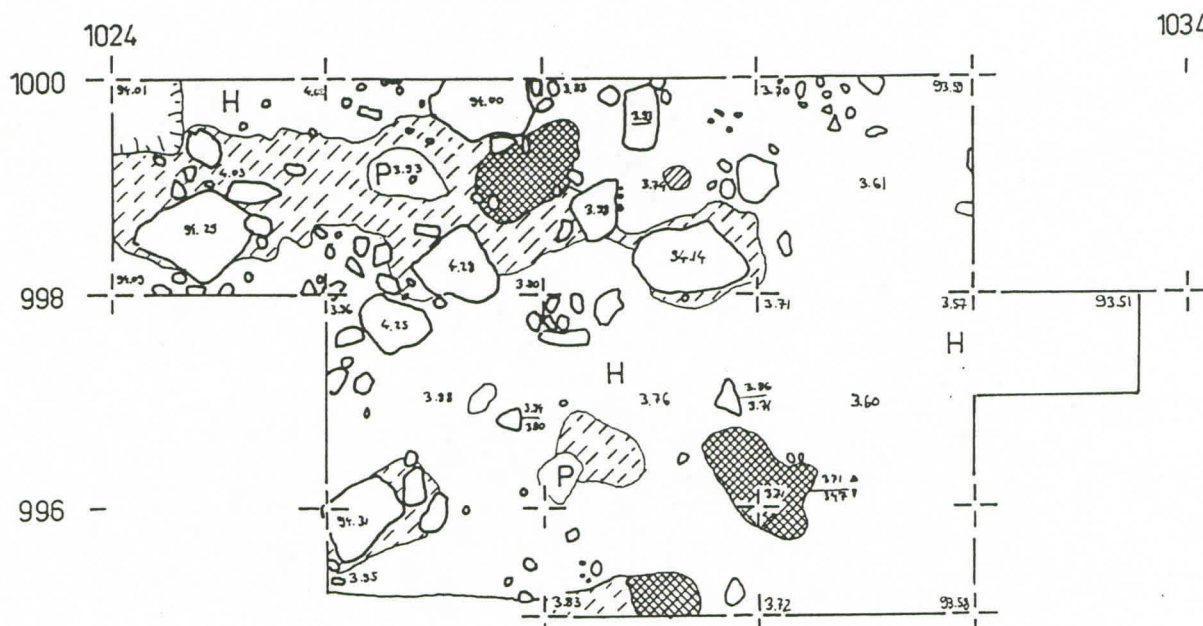
TASO 1

TASO 2

TASO 3

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMAKI 3

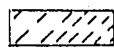

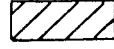
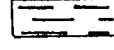
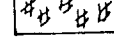
E.-L.&H.-P. SCHULZ 1992

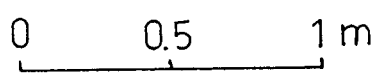
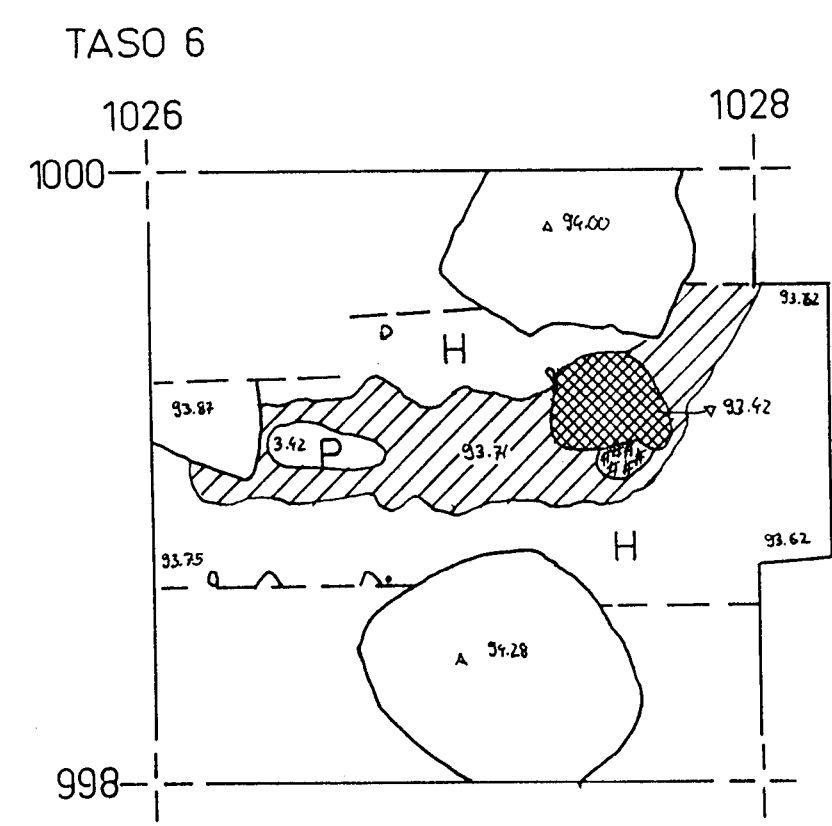
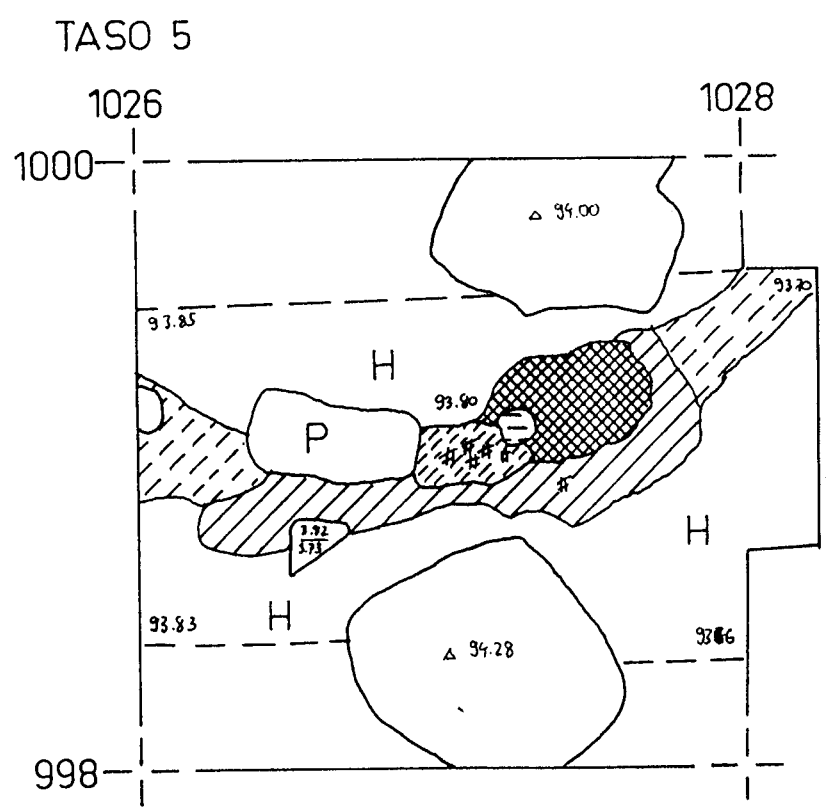
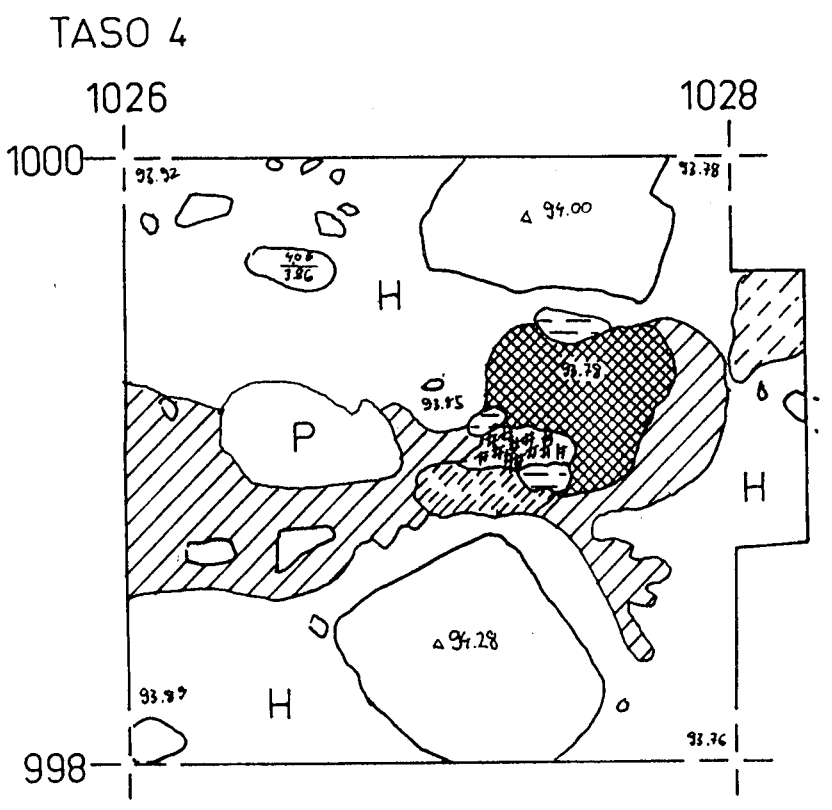
Ruutu 998/1026, tasot 4-6

mk 1:25 kp = 94.30m mpy

luvut abs. kork. mpy

piirt. E. Mikkola

- likamaa
- punaiseksi palanut maa
- punaiseksi värj. hiesu
- vaalea savi
- hiili
- P peltomulta
- H hiesu

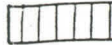

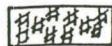
HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 3

E.-L. & H.-P. SCHULZ 1992

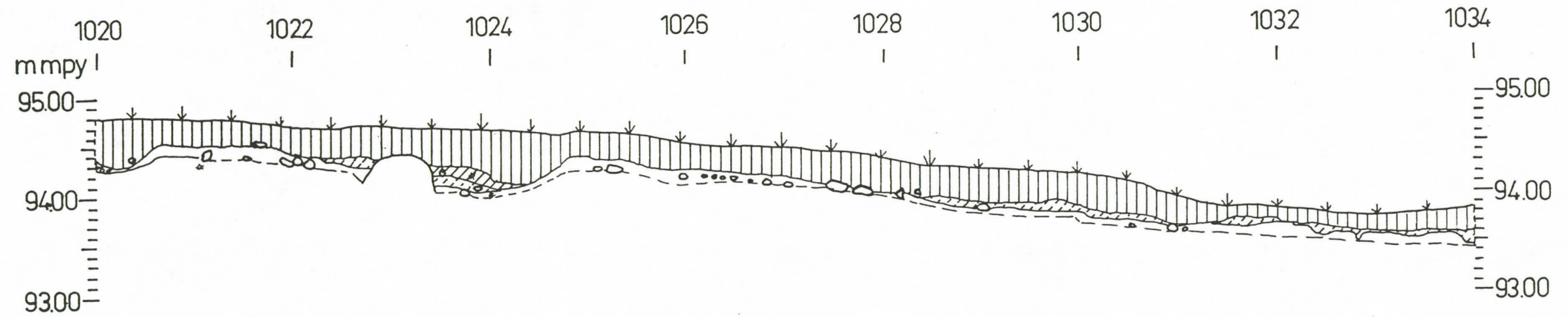
Koeoja 995-1000/1020-1034

Profiilikartta mk 1:50

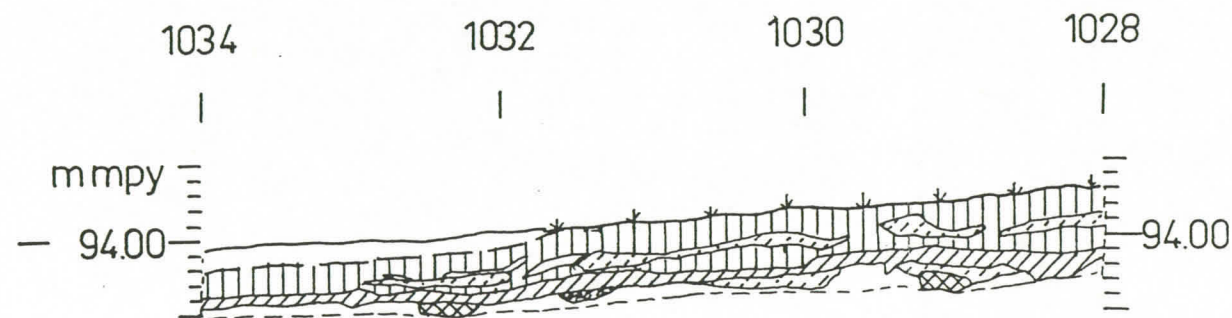
piirt. E.Mikkola

- peltomulta
- likamaa
- kulttuurimaa
- palanut maa
- hiili
- hiesu
- kivi

W-E - PROFIIILI 1000/1020-1034

E-W - PROFIIILI 995/1034-1028

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 3

E.-L. & H.-P. SCHULZ 1992

Kooja 996-998/1034-1060

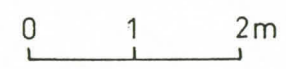
Tasot 1-2

mk 1:50 kp = 94.30 m mpy

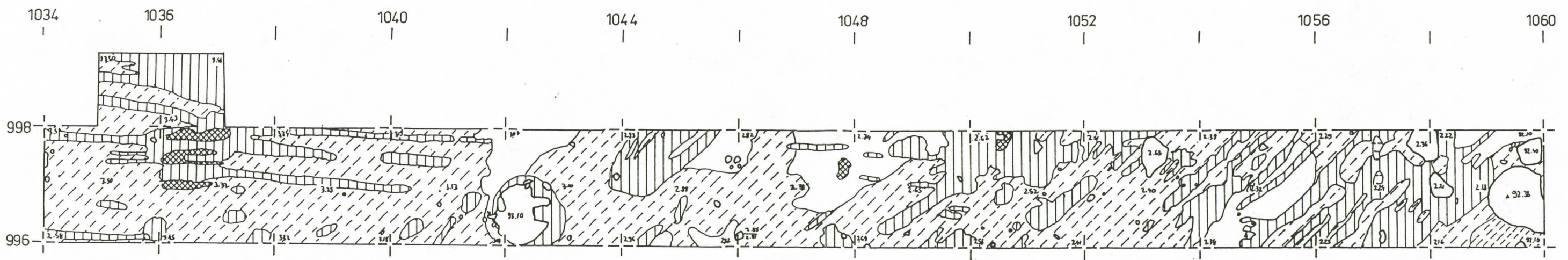
luvut abs. kork. m mpy

piirt. E. Mikkola ja E.M. Viitanen

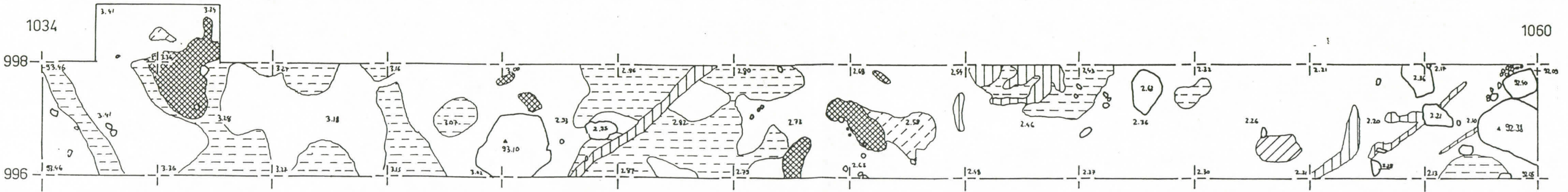
- Likamaa
- palanut maa
- savensek. likamaa
- peltomulta
- hiesu
- kivi

TASO 1

TASO 2

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 3

E-L. & H-P. SCHULZ 1992

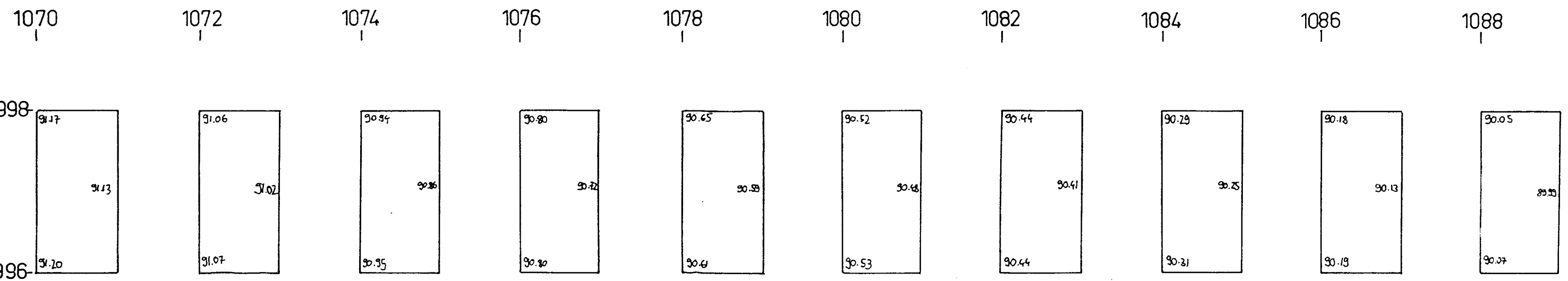
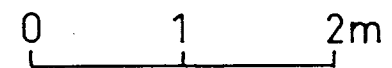
Koeoja 996-998/1070-1090

Taso 1/pohjavaaitus

mk 1:50 kp=94.30m mpy

luvut abs. kork. m mpy

piirt. E. Mikkola

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 3

E.-L. & H.-P. SCHULZ 1992

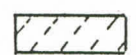

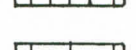

Koeoja 996-998/1100-1110

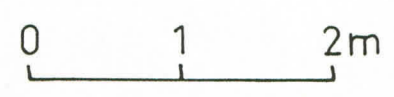
Tasot 1-2

mk 1:50 kp = 94.30m mpy

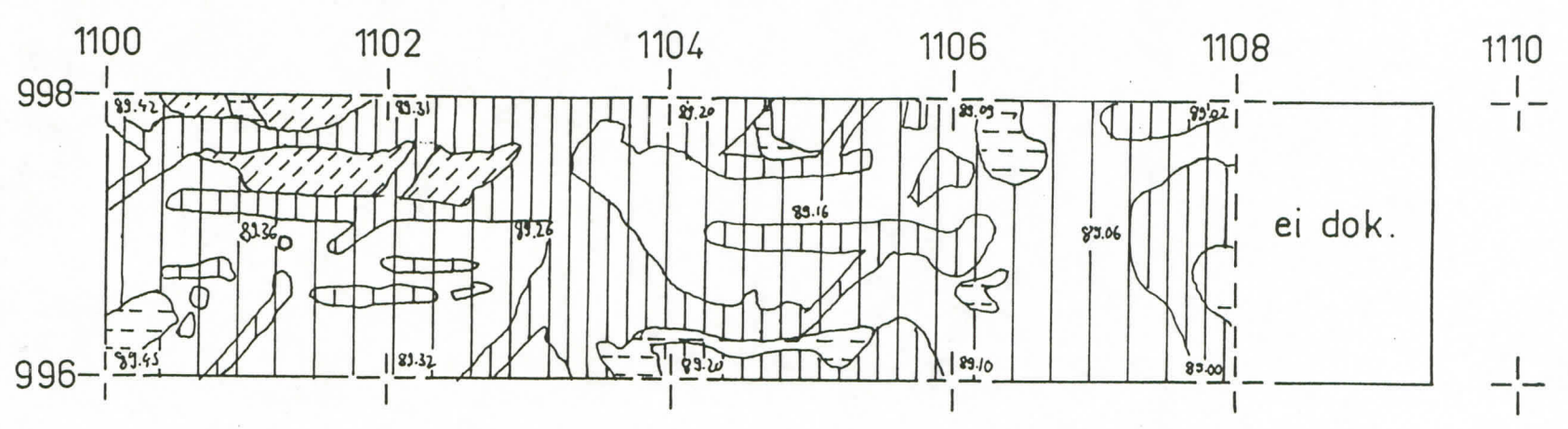
luvut abs. kork. m mpy

piirt. E. Mikkola

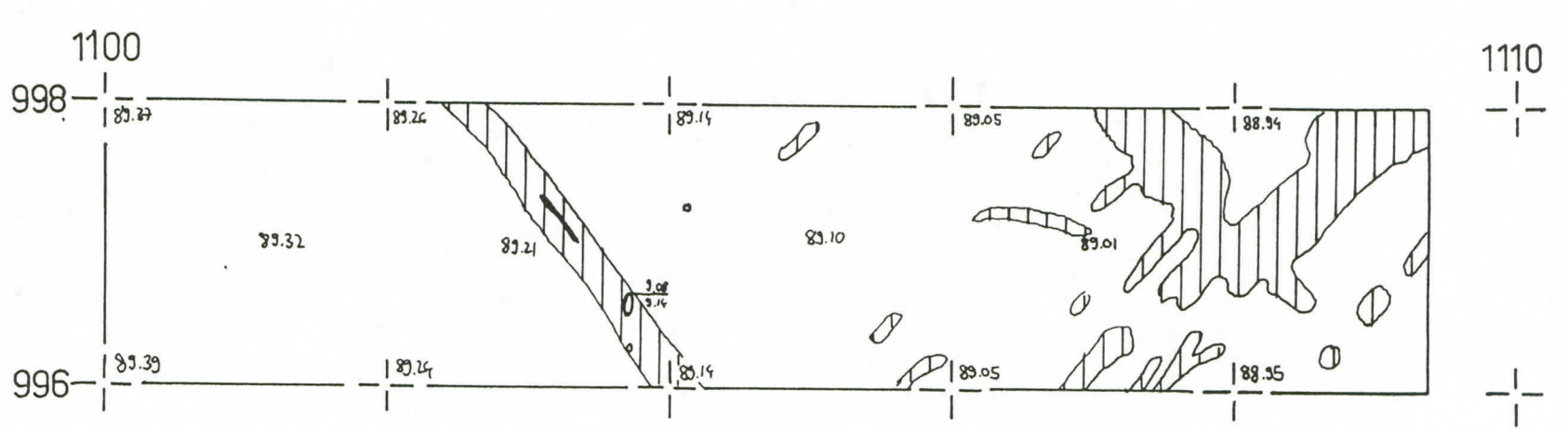
- likamaa
- vaalea savi
- peltomulta
- hiesun sek. peltomulta
- hiesu
- puu
- kivi

Taso 1

Taso 2

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 3

E-L & H.-P. SCHULZ 1992

KOEOJA 994-998 / 1112-1142

Peltokerros poistettu, krs 1a+b

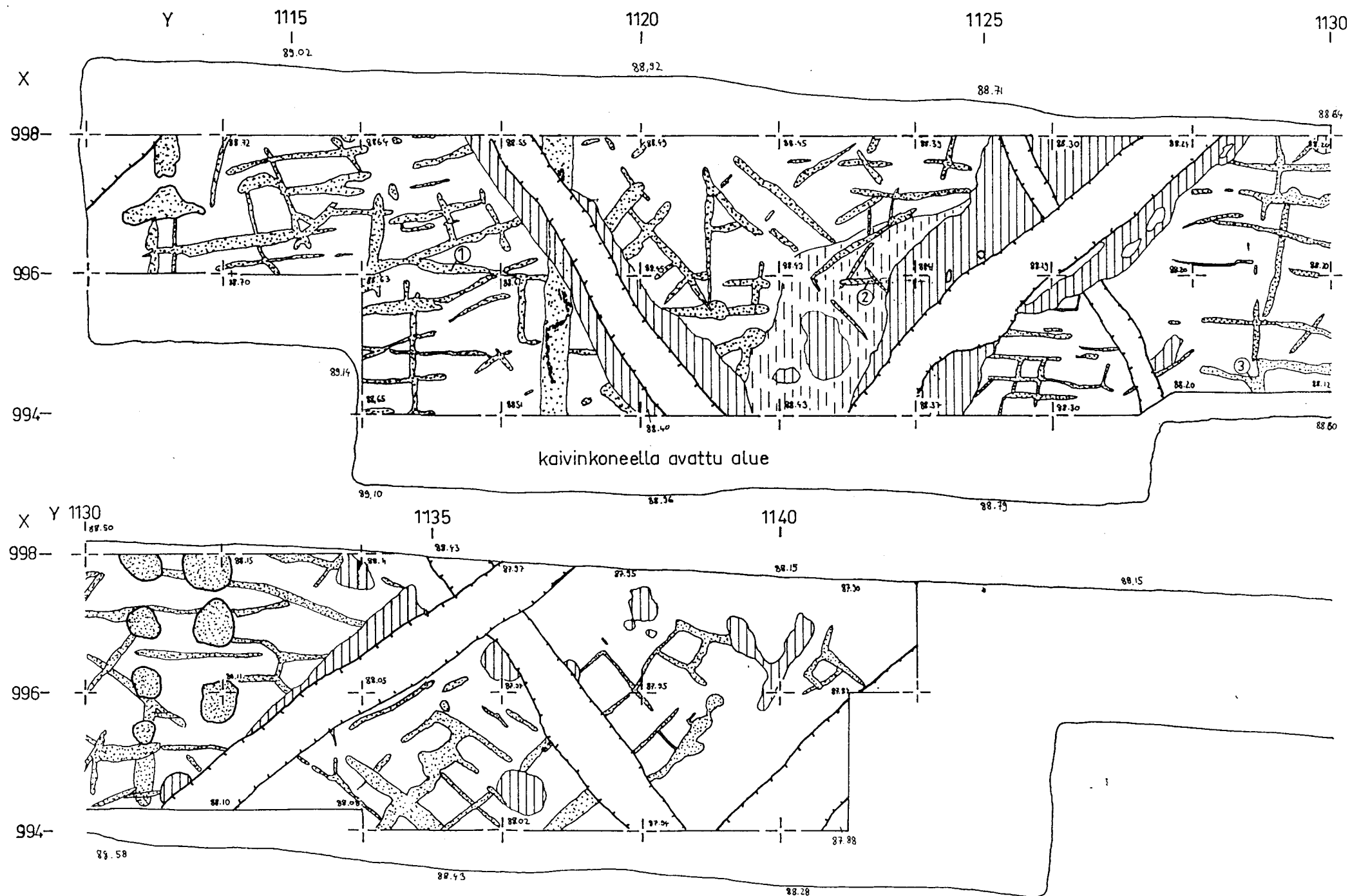
mk 1:50 kp=94.30 m mpy

luvut abs. kork. m mpy

piirt. H.-P. Schulz

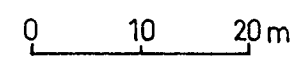
- harmaanruskea kulttuurimaa
- hiiltynyt puu
- peltomulta
- hiesu
- salaaja (res.)
- makrofosiilinäyte

0 1 2m

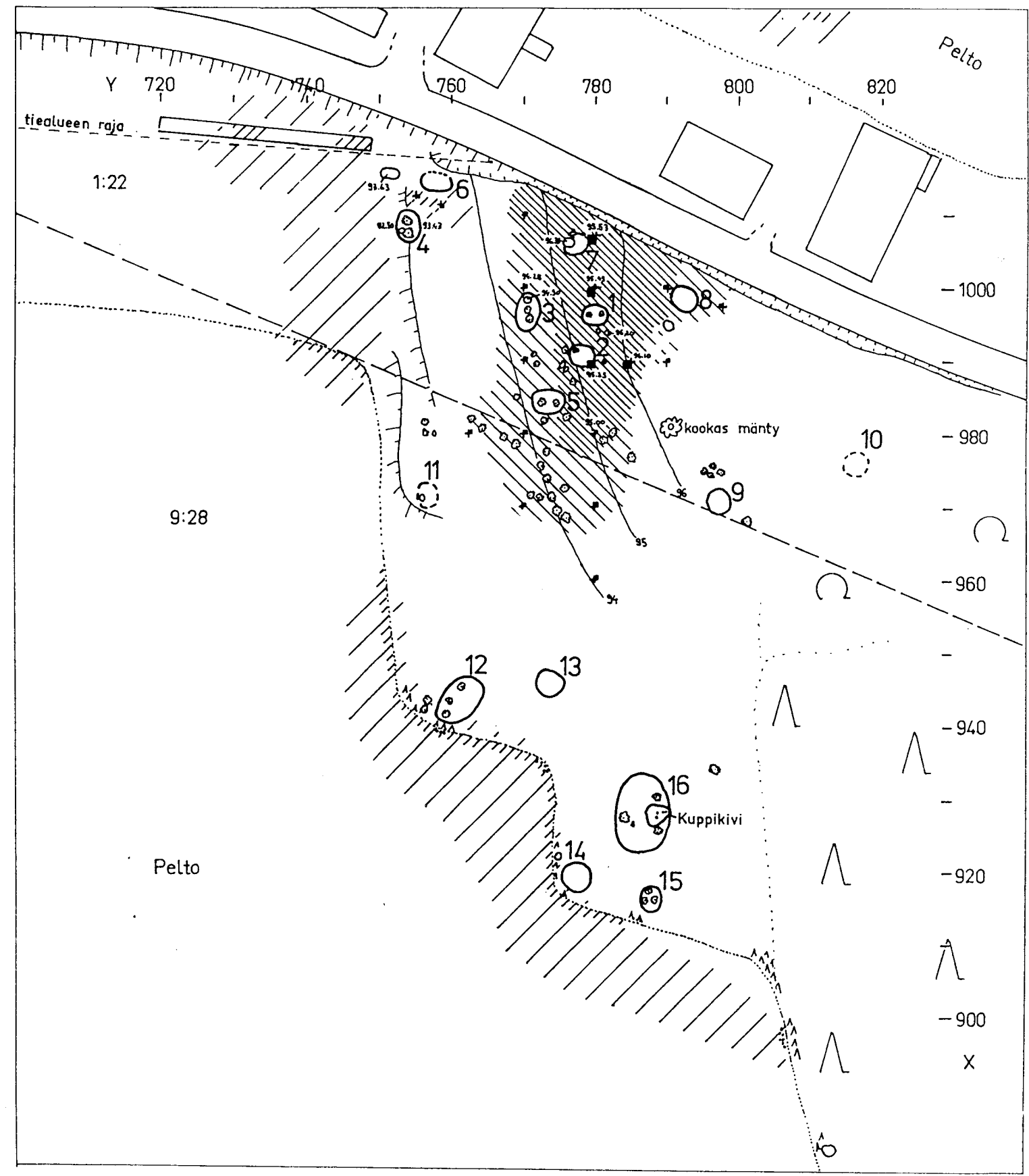

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 4 (ASUINPAIKKA-ALUE)
 JA TORTTOLANMÄKI 5 (POLTTOKENTTÄKALMISTO & RÖYKKIÖALUE)
 E.-L. & H.-P. SCHULZ 1992
 YLEISKARTTA mk 1:500
 Piirt. H.-P. Schulz

- paikallistie
- tilan raja ja RN:o
- peltoalueen raja
- koeoja
- koekuoppa (0.25x0.25m, 1x1m, dok.)
- rautak. asuinpaikkalöytöjä
- arvioitu asuinpaikka-alue
- polttokenttäkalmisto (tiheä viivoitus= 2 kivikerrosta)
- röykkiö ja luettelon:o
- mahd. röykkiö
- iso maakivi
- palaneiden kivien keskittymä
- kivikko (pellolta raiv. kiviä)
- pylväskataja

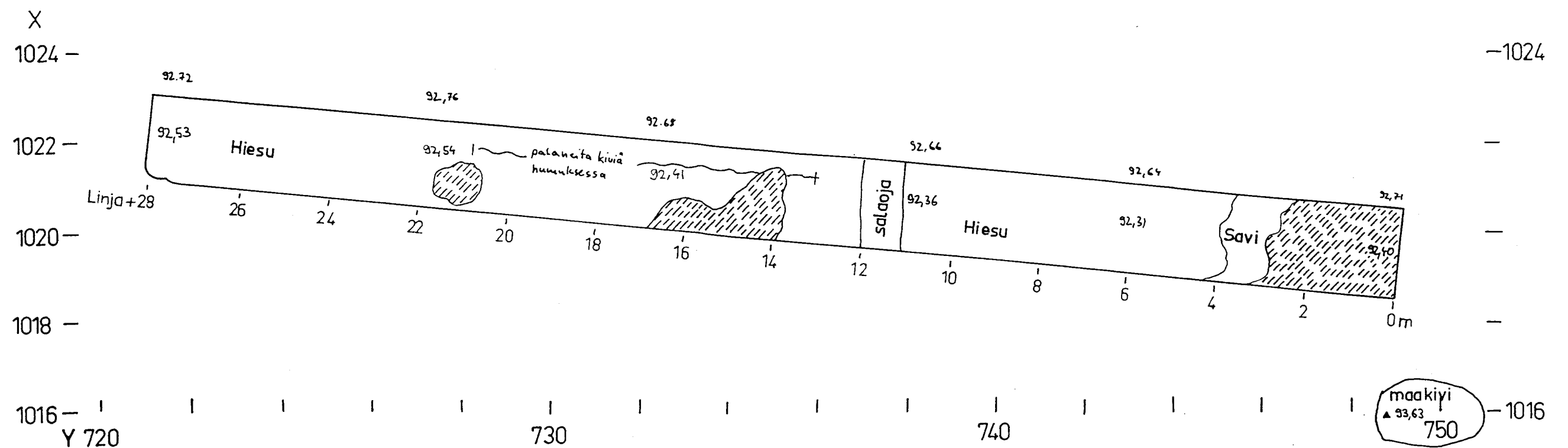
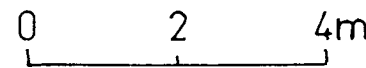

Fotomekaanisen suurennuksen takia syntyi mittakaavavirhe,
 kaiv.koordin. poikkeama pisteestä 1000/1000 (T:mäki 3) on n. +5m
 E-W suunnassa, kulmavirhe n. ± 2°, pohjakartan korkeuskäyrät
 poikkeavat kenttämittauksesta n. -1.2m

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 4
 E.-L. & H.-P. SCHULZ 1992
 Koeoja 1021/721-1018,5/ 749
 mk 1:100 kp=94.30 m mpy
 pinta- ja pohjavaaitusluvut abs. kork. m mpy
 piirt. H.-P. Schulz

 likamaa/hiesun sek. kulttuurimaa

HATTULA IHALEMPI TORTTOLANMÄKI 5

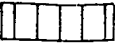
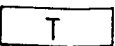
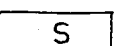
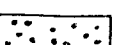

E.-L. & H.-P. SCHULZ 1992

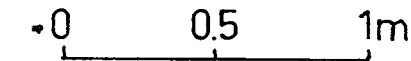
Koekuopat

mk 1:25 kp = 94.30 m mpy

luvut abs.kork. m mpy

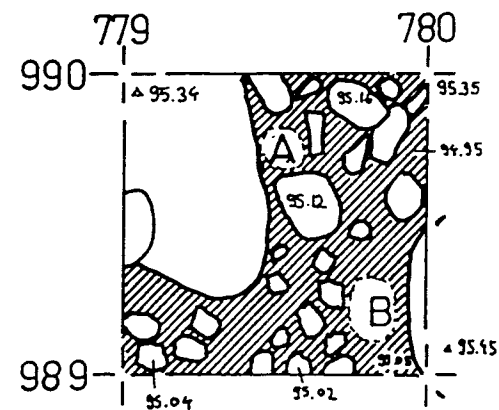
piirt. H.-P. Schulz

- tumma kulttuurimaa/palomaa
- humus
- täytemaa
- savi
- hiekkamoreeni
- luukeskittymä
- maakivi, kivi
- pystykivi

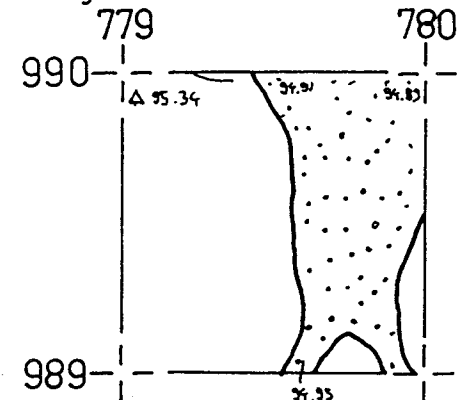

KOEKUOPPA 989/779

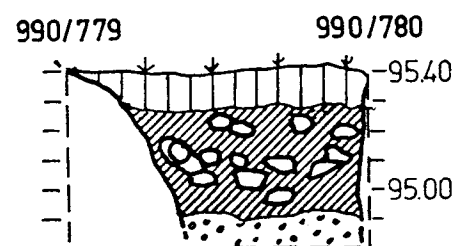
1. Taso

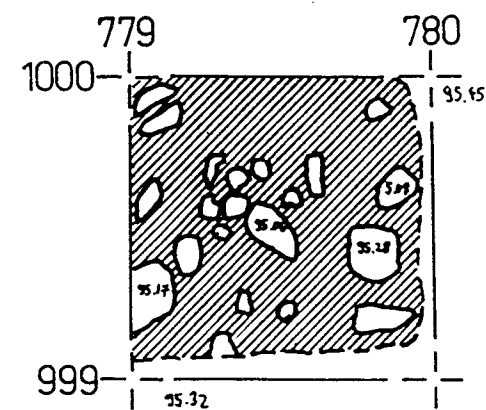
Pohja

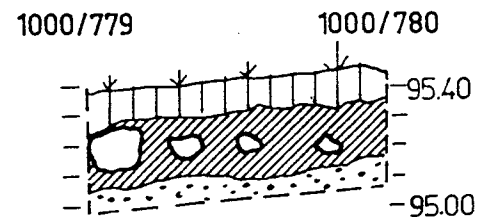
N-PROFIILI

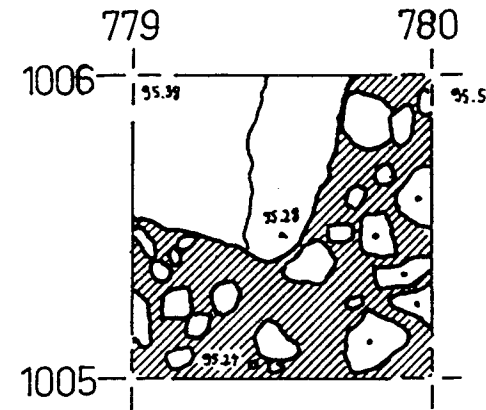
KOEKUOPPA 999/779

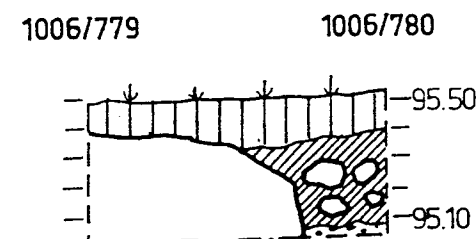
N-PROFIILI

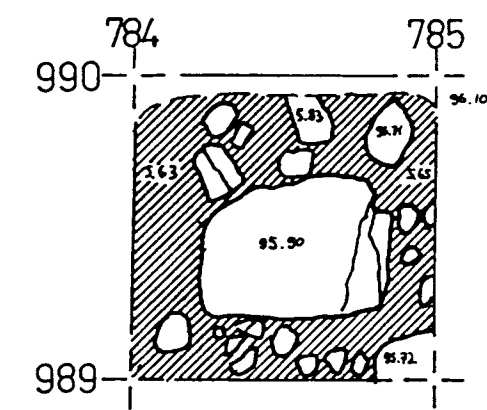
KOEKUOPPA 1005/779

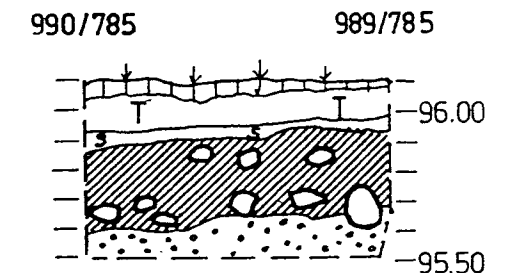
N-PROFIILI

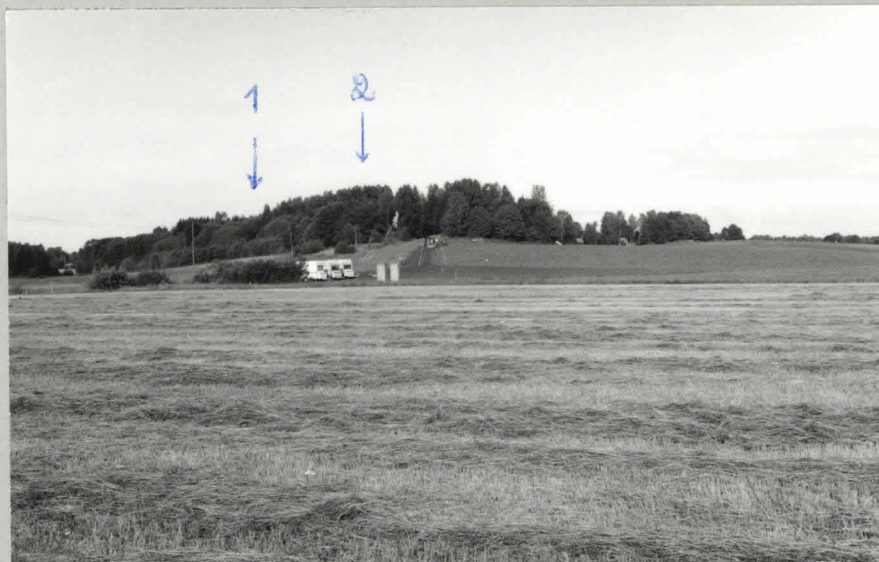
KOEKUOPPA 989/784

E-PROFIILI

Hattula Jhalempi Torttolanmäki 3, 1992

neg. 91041

Yleiskuva Torttolanmäestä. Kuvaattu itäkoillisesta kaivauspaikan alapuolelta. Kaivauspaikka rinteessä, kuvan keskellä. (1 ja 2 kuppi-
kivet).

neg. 91042

Yleiskuva Torttolanmäestä. Kuvaattu idästä tieltä. Kaivausrinteessä, tien oikealla puolella, tien vasemmalla puolella kuppi-
kivet (Torttolanmäki 1 ja 2).

neg. 91050

Koejää kaivetaan. Kuvaattu ylhäältä länneestä, taustalla Kerälän ja Kalkkosten kyliä.

Hattula Jhalempi Torttolanmäki 3, 1992

neg. 91044

koeojan yläpää-
tä kaivetaan.
kuvattu länsi-
kouralta.

neg. 91048

koeojan yläpään
ruudut 998/1024,
995-998/1026-1028
ja 996/1030 3.krs:
ssa.
kuvattu itäkoil-
litesta.

neg. 91047

koeojan ruuduis-
sa 998/1026-1028
oleva liika- ja pa-
lomaajälki 3.krs:
ssa.
kuvattu idästä

Hattula Ihalempi Torttolanmäki 3, 1992

neg. 31049

Koekjan ruuduissa 998/1026-1028 oleva
palomaaajälki 4. krs:ssa. kuvattu idästä.

neg. 31052

Sama palomaaajälki 6. krs:ssa.
kuvattu lännestä.

Hattula Shalempi Torttolanmäki 3, 1992

neg. 91043

Tielinjan ulkopuolella
kairataan peltoaluetta
löytöalueen rajaamiseksi.
Kuvassa H-P. Schulz ja F.
Mikkola, taustalla Hki-Tre.
rata. kuvattiin koeofarit pohjoiseen.

Kairan tyhjenny-
stä. kuvassa H-P.
Schulz ja F. Mikkola

neg. 91045

Yleiskuva koeojan
alapäästä (ruudut
904-936/1110-1142)
Tummat leveät ju-
vet salaaja.
Kuvattiin itäkoilliseen.

neg. 91065

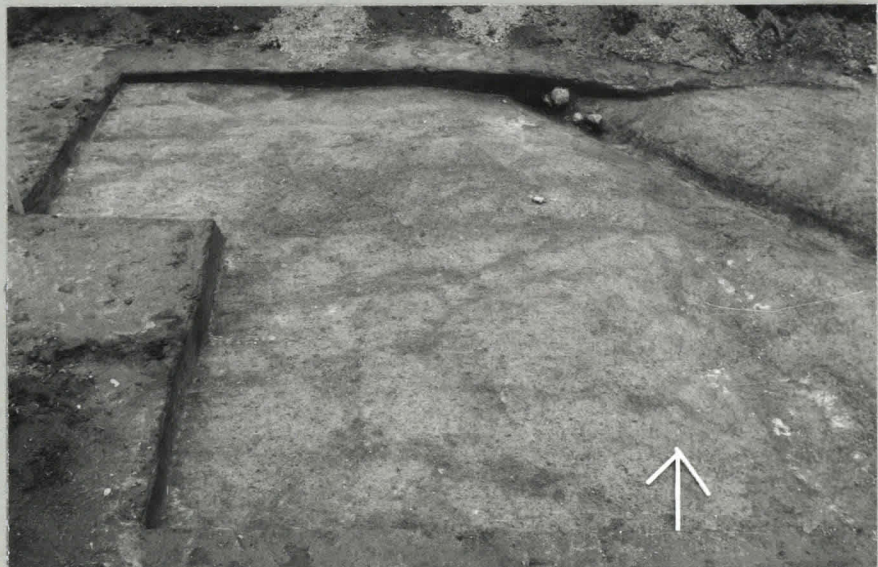
Hattula Shalempi Torttolanmäki 3, 1992

neg. 91061
Ruudut 994-996/1134-1137. Kuva tu
lounaasta.

neg. 91062
Ruudut 994-996/1137-1140, 996/1141. Ku-
vattu lounaasta.

neg. 91068 Ruudut 996/1115, 994-996/1116-1119. Lau-
naasta.

neg. 91069 Ruudut 994-996/1118-1120. Lounaasta.

Hattula Jhalempi Torttolanmäki 4 ja 5, 1992

neg. 91072

Yleiskuva Torttolanmäen lounaisrinteestä kuvattu lännestä paikallistien oikaisulta.
Kalmisto katujaisessa rinteessä pellon takana, asuinpaikka pellolla kalmiston alapuolella.

neg. 91054

Yleiskuva kalmistosta, kuvattu nopeasti kunnostamattomalta paikallistieltä.
Asuinpaikka pellolla (kuva oikeassa laidassa).

neg. 91058

Kalmiston oja.
Katujen alla hautaröykkiö (4).
Kuvattu lounaasta.

Hattula Jhalempi Torttolanmäki 4 ja 5, 1992

neg. 91071

Paikallisten viereen ja kalmiston länsipuolelle tehty koe-
oja puhdistettuna.
Kuvattu lännestä.

Kalmiston osa.
Polku ylittää hau-
taröykkiön 1, jota
muutoin tuskin
erottaa kasvillisuuden seasta.
Kuvattu etelästä.

neg. 91056

Suurimman
röykkiön silmä-
kivi, joka on
myös kuppikivi.
Kuvassa Esa
Mikkola.
Kuvattu idästä.

neg. 91073

Hattula Jhalempi Torhtolanmäki 5, 1992

neg. 91055
Koekuoppa 989/779 polttokennäkalmissossa.
kuvattu etelästä.

neg. 91066
Koekuoppa 1005/779 polttokennäkalmissossa.
kuvattu etelästä.

neg. 91064
Koekuoppa 990/779 polttokennäkalmissossa, etelästä.

neg. 91063
Koekuoppa 989/784, pohjoisesta.